

Jenni Ihalainen

SOSIAALINEN KUNTOUTUS. Kuvailua ja käytäntöjä.

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

2018

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Jenni Ihalainen	Sosionomi (AMK)	Lokakuu 2018
Opinnäytetyön nimi Sosiaalinen kuntoutus Kuvailua ja käytäntöjä		65 sivua 8 liitesivua
Toimeksiantaja Yhdessä hyvä OTE		
Ohjaaja Johanna Hirvonen		
Tiivistelmä Tämä opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus sosiaalisesta kuntoutuksesta. Opinnäytetyön tavoitteena oli koota sosiaalisesta kuntoutuksesta ajantasaista tutkimustietoa, jota Yhdessä hyvä OTE -hanke voi käyttää sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallien kehittämisen pohjana. Tutkimuskysymyksinä olivat: mitä on sosiaalinen kuntoutus tutkimusten mukaan? Millaista sosiaalista kuntoutusta toteutetaan työikäisille osatyökykyisille henkilöille käytännössä? Millaisia kehittämisohdotuksia tehtyjen tutkimusten pohjalta on löytynyt? Tutkimusmenetelmänä tässä työssä oli kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on laadullinen tutkimusmenetelmä, jossa tutkitaan jo tehtyjä tutkimuksia. Aineiston analyysissä käytettiin teemoittelua ja kvantifiointia. Tutkimusmateriaalina oli kymmenen tiedeellisyden kriteerit käyttävää tutkimusta tai artikkelia. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalinen kuntoutus yleisesti määritellään toimintakyvyn parantamiseksi ja toimintamahdollisuuksien lisäämiseksi. Sosiaalinen kuntoutus rai- vaa sosiaalista tilaa, tukee sosiaalista selviytymistä ja vahvistaa kuntoutujan sosiaalisia verkostoja. Sosiaalinen kuntoutus lisää kuntoutujan osallisuutta ja toimijuutta. Käytännössä sosiaalinen kuntoutus toteutuu arjen hallinnan tukemisena ja elämänhallinnan tukena. Käytännön sosiaalinen kuntoutus on tämän tutkimuksen tulosten mukaan muun muassa kuntouttavaa työtoimintaa, asiointin tukea, pajatoimintoja, vertaistukea, toiminnallista teke- mistä ja sosiaalisten suhteiden mahdollistamista. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiskoh- teita tämän tutkimuksen tulosten mukaan olivat sosiaalisen kuntoutuksen menetelmien, si- sällön ja keinovalikoiman kehittäminen. Sosiaalisen kuntoutuksen teoreettisen kehittämisen pohjaksi tulisi myös tuottaa lisää tutkimustietoa. Lisäksi asiakkaiden yksilöllisyyden huomi- ointia tulisi kehittää sosiaalisessa kuntoutuksessa. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa on tärkeää kuntoutujien toimijuuden ja osallisuuden lisääminen. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla on mahdollista ehkäistä syrjäytymistä. Sosiaa- lisen kuntoutuksen palveluiden tulisi olla matalan kynnyksen osallisuutta tukevaa toimintaa. Sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä tulisi kehittää huomioimaan asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Tärkeää sosiaalisen kuntoutuksen toteutuksessa on dialoginen ja luottamukselli- nen vuorovaikutus asiakkaan ja työntekijän välillä. Sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjä ja menetelmiä tulisi lisäksi yhtenäistää, koska tällä hetkellä niissä on eroja paikkakunnittain.		
Asiasanat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, sosiaalinen kuntoutus, osatyökykyisyys, pitkäaikaistyöttömyys		

Author (authors)	Degree	Time
Jenni Ihalainen	Bachelor of Social Services	October 2018
Thesis title		65 pages 8 pages of appendices
Social rehabilitation Descriptions and practices		
Commissioned by		
Yhdessä Hyvä OTE		
Supervisor		
Johanna Hirvonen		
Abstract		
This thesis is a descriptive literary review about social rehabilitation. The aim of the thesis was to unite information about social rehabilitation. Yhdessä hyvä OTE -project will use the results of this thesis to develop operation models in social rehabilitation. Research questions were: what is social rehabilitation according to previous researches? What kind of social rehabilitation is carried out to working age people, who are partially able to work? What kind of developing ideas are proposed in researches made about social rehabilitation? The research method used in this thesis was a descriptive literary review. Descriptive literary review is a qualitative research method which studies researches already done. The analysis of the research material was done by organizing research material under themes and by quantifying. The material consisted of ten studies or research articles. According to the results of this thesis, social rehabilitation is commonly defined as improving the performance and scopes for action. Social rehabilitation makes social space for individuals, it supports social survival and strengthens social networks. Social rehabilitation supports the ability to act and ability to take part in activities. In practice social rehabilitation is the support of everyday life and life management. According to the results of this thesis social rehabilitation in practice is rehabilitative work, support to running errands, operational workshops, peer support, functional operations and making social relations possible. The improvement ideas of social rehabilitation according to this thesis were improving the methods and contents of social rehabilitation. There is also a need for scientific information about social rehabilitation to help the theoretical development of social rehabilitation. In social rehabilitation services, attention must be paid to customers as individuals It is important to increase individuals' ability to act and take part in social rehabilitation services. With social rehabilitation it is possible to prevent exclusion. Services of social rehabilitation should be easily achievable. The practices in social rehabilitation should develop to take the individual needs of customers into account. Dialogical and confidential interaction between the customer and the worker is essential in social rehabilitation. The methods and contents of social rehabilitation should be standardized, because there is a lot of local variation at the moment.		
Keywords		
descriptive literary survey, social rehabilitation, partial ability to work, long-term employment		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	SOSIAALINEN KUNTOUTUS	6
3	OSATYÖKYKYISYYS.....	12
3.1	Osatyökykyisyyden määrittelyä.....	12
3.2	Pitkäaikaistyöttömyys osatyökykyisyyden syynä	13
3.3	Mielenterveys- ja päihdeongelmat osatyökykyisyyden syynä	15
4	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	17
5	KIRJALLISUUSKATSAUS TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	18
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	20
6.1	Aineistonhaun kuvaus.....	20
6.2	Teemoittelu ja kvantifiointi aineiston analyysimenetelmänä.....	25
6.3	Aineiston analyysin toteutus	26
7	TUTKIMUSAINEISTO.....	31
8	TULOKSET.....	35
8.1	Sosiaalinen kuntoutus yleisesti	35
8.2	Sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt.....	41
8.3	Kehittämisehdotuksia sosiaaliseen kuntoutukseen.....	47
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	52
10	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	59
	LÄHTEET.....	61

LIITTEET

Liite 1. Yhteenvedo opinnäytetyön aineistona käytetyistä tutkimuksista

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kuvaileva kirjallisuuskatsaus työikäiselle väestölle käytännössä toteutetusta sosiaalisesta kuntoutuksesta.

Kiinnostuksen kohteena olivat erityisesti osatyökykyiset henkilöt. Opinnäytetyö oli tilaustyö, jonka toimeksiantajana oli Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin alueella toimiva Yhdessä hyvä OTE -hanke. Hanke on osa hallituksen OTE-kärkihanketta. Hankkeiden tavoitteina on vahvistaa osatyökykyisten henkilöiden asemaa, jotta he pysyisivät työelämässä tai työllistyisivät nykyistä paremmin. "Yhdessä hyvä OTE" kuuluu osaprojektiin, jossa on tarkoitus luoda malleja työllistymiseen ja osallisuuteen. (Yhdessä hyvä OTE 2018.)

Yhdessä hyvä OTE -hanke tarvitsi tietoa siitä, millaista sosiaalista kuntoutusta käytännössä toteutetaan työikäisille osatyökykyisille henkilöille. Tein hankkeen käyttöön kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, jonka tavoite oli koota ajantasaista tutkimustietoa käytännössä toteutettavasta sosiaalisesta kuntoutuksesta, jonka kohderyhmänä ovat työikäiset osatyökykyiset henkilöt. Kirjallisuuskatsausta on tarkoitus käyttää apuna sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallien kehittämisessä Yhdessä hyvä OTE -hankkeessa.

Osatyökykyisten henkilöiden sosiaalinen kuntoutus on aiheena ajankohtainen siksi, että osatyökykyisillä on suurentunut riski jäädä työttömäksi. Suomalaisista 1,9 miljoonalla työikäisellä on jokin pitkäaikaissairaus tai vamma ja 600 000 heistä arvioi sairauden tai vamman vaikuttavan työhönsä tai työmahdollisuuksiinsa. Osatyökykyisten yhdenvertaisuus paranee ja elämänlaatu kohenee, jos he jatkavat työelämässä tai työllistyvät avoimille markkinoille. (OTE-kärkihankkeen kuvaus 2018.)

Itselleni tämän opinnäytetyön ammatillinen hyöty oli, että minulle selkiytyi sosiaalisen kuntoutuksen toteutustavat käytännössä. Sosiaalinen kuntoutus on laaja käsite ja se voi sisältää erilaisia toimenpiteitä. Tämän opinnäytetyön kautta selkiytin myös itselleni, mitä sosiaalinen kuntoutus käytännössä on ja millaista on sosiaalista kuntoutusta koskeva tutkimustieto.

Tämän opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat sosiaalinen kuntoutus ja osatyökykyisyys. Työn teoriaosuus käsittelee sosiaalista kuntoutusta ja osatyökykyisyyttä. Lisäksi teoriaosuudessa käsitellään pitkäaikaistyöttömyyttä ja mielenterveys- ja päihdeongelmia osatyökykyisyyttä aiheuttavina tekijöinä, koska ne olivat Yhdessä hyvä OTE -hankkeen teettämän kyselyn mukaan suurimpia sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden asiakkuuksien syitä. Lisäksi pitkäaikaisyöttömyys on olennainen tekijä Yhdessä hyvä OTE -hankkeen näkökulmasta, koska hankkeessa ollaan kiinnostuneita erityisesti pitkäaikaistyöttömien sosiaalisesta kuntoutuksesta.

2 SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) mukaan sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoilla annettavaa tehostettua tukea vahvistamaan sosiaalista toimintakykyä, ehkäisemään syrjäytymistä ja edistämään osallisuutta. Sosiaalisen kuntoutuksen osa-alueita ovat: ”sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus, sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin ja muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.” Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan nuorten sijoittumisen tukemista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja tai kuntoutuspaikkaan. Lisäksi ehkäistään edellä mainittujen keskeyttämistä. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 17 §.)

Järvikoski ja Härkäpää (2011, 22) määrittelevät sosiaalisen kuntoutuksen prosessiksi, joka pyrkii sosiaalisen toimintakyvyn parantamiseen. Prosessin tavoite on saavuttaa kyky selviytyä sosiaalisista tilanteista ja monipuolinen osallisuus yhteiskuntaan. Sosiaalinen kuntoutus voi tarkoittaa myös kuntoutustuloksen saavuttamista tukevia konkreettisia toimenpiteitä, joilla huolehditaan, että taloudelliset ja sosiaaliset tekijät tukevat kuntoutustulosta sen estämisen sijaan. Järvikosken ja Härkäpään (2011, 22) mukaan Ilpo Vilkkumaa (2004) toteaa, että sosiaalista kuntoutusta voidaan pitää yhtenä kuntoutuksen osa-alueena tai yleisesti kuntoutusta luonnehtivana kattokäsitteenä.

Kettunen ym. (2009, 207–208) määrittelevät sosiaalista kuntoutusta siten, että sosiaalista kuntoutusta on kaikki kuntoutus, joka ei ole lääkinnällistä, ammatillista tai kasvatuksellista. He määrittelevät sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvan kaikki toimenpiteet, joiden avulla tuetaan kuntoutujan opiskelua, asumista, työssä käymistä, liikkumista, sosiaalisia suhteita ja vapaa-ajan toimintoja. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluilla turvataan kuntoutujan sosiaalista toimintakykyä, lisätään hänen mahdollisuuksiaan osallistua sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen elämään ja poistetaan haittoja ja esteitä, jotka johtuvat toimintakyvyn heikkenemisestä. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tarkoittavat sosiaalihuollon kuntoutuspalveluja ja sosiaalihuollon yleisiä ja erityispalveluja osana kuntoutuksen kokonaisuutta. Kettusen ym. (2009, 198) mainitsemia esimerkkejä sosiaalisen kuntoutuksen palveluista ovat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, asumispalvelut, laitoshuolto, kotipalvelu ja kotihoito, perhehoito, omaishoidon tuki, lastensuojelu, päihdehuolto, vammaispalvelut, kehitysvammaisten erityishuolto, kuntouttava työtoiminta ja vanhuspalvelut.

Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen kriteeri ei ole sairaus tai vamma, joka on todettu lääketieteellisesti (Lindh ym. 2018, 8–9). Sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan sellaisten henkilöiden sosiaalista toimintakykyä, vuorovaikutusta ja yhteiskunnallista osallisuutta, joiden toimintakyky on heikentynyt, jotka ovat sosiaalisesti syrjäytyneitä tai jotka ovat lähisuhde- tai perheväkivallan tai äkillisten kriisien vuoksi tuen tarpeessa (Järvikoski 2013, 47).

Sosiaalisen kuntoutuksen pohjana on kokonaisvaltainen arvio asiakkaan toimintakyvystä ja kuntoutustarpeesta. Tärkeää on kartoittaa myös muiden järjestelmien ja palveluiden mahdollisuudet parantaa asiakkaan tilannetta. Sosiaaliseen kuntoutukseen on mahdollista kytkeä palveluja ja tukitoimia ylisektorirajojen, monialaisesti. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17 § Lindhin ym. 2018, 9 mukaan.)

Tutkimuksia ja selvityksiä sosiaalisesta kuntoutuksesta on tehty paljon. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kuntakyselyssä vuonna 2016 selvitettiin sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kohderyhmiä, tavoitteita ja sisältöjä kunnissa. Kyselyn tavoitteena oli saada kokonaiskuva sosiaalisesta kuntoutuksesta kunnissa ja sitä koskevista kehittämissuunnitelmista. Kyselyn tulosten mukaan so-

siaalista kuntoutusta kuvattiin muun muassa yksilöllisenä tukena, ryhmätoimintana, vertaistukena ja erilaisina aktivoinnin toimina. Elämänhallinnan parantaminen oli yksi sosiaalisen kuntoutuksen tavoite. Työtapoina kyselyn tulosten mukaan olivat sosiaalityö, sosiaaliohjaus ja neuvonta- ja ohjauspalvelut. Erityisesti kuntouttava työtoiminta ja päivätoiminta mainittiin tutkimuksessa sosiaalisen kuntoutuksen palveluiksi. (Puromäki ym. 2016, 17, 23, 25.)

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä teetti keväällä 2016 sosiaalisen kuntoutuksen selvitysprosessin, jonka tavoite oli selvittää muun muassa mitä sosiaalinen kuntoutus on ja kenelle se on tarkoitettu. Tilastojen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa eniten asiakkaita kuntayhtymän alueella oli kehitysvammahuollon työ- ja päivätoiminnassa ja toiseksi eniten kuntouttavassa työtoiminnassa. Selvityksessä asiakashaastatteluissa esiin tulleet sosiaalisen kuntoutuksen palveluita asiakkaiden näkökulmasta olivat muun muassa arjen- ja asumisenohjaus, kuntouttava työtoiminta, työhönvalmennus, henkilökohtainen ohjaus ja erilaiset ryhmätoiminnot. (Kainuun sote 2016, 2, 7, 10.)

Lindhin ym. (2018, 9–10) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen keskeiset käsitteelliset lähtökohdat ovat osallisuus, toimijuus, toimintavalmius, paikallisuus ja yhteisöllisyys. Yhteiskunnallisena perusteluna sosiaaliselle kuntoutukselle on syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden tukeminen. Sosiaalinen kuntoutus hakee vielä muotoaan osana aktivoivaa sosiaalipolitiikkaa, kuntoutusta ja sosiaalityön käytäntöjä.

Vuokila-Oikkosen ja Keskitalon (2018, 164–165, 167) mukaan sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa yksilö-, ryhmä- ja yhteisömenetelmiä käyttäen. Tärkeää menetelmien valinnassa on se, että valittu menetelmä vahvistaa kuntoutujan toimintakykyä, vuorovaikutustaitoja ja sosiaalisia taitoja. Menetelmien käyttö on tavoitteellista ja menetelmät tukevat asiakkaan elämänhallintaa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa käytetään asiakkaan arkeen ja siinä tapahtuvaan toimintaan liittyviä menetelmiä. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat usein kaikkein heikoimmassa asemassa ja he myös käyttävät paljon erilaisia palveluja.

Sosiaalisessa kuntoutuksessa viitekehyksenä on voimavaralähtöinen ja ratkaisukeskeinen työote. Ajatuksena on asiakkaan elämönhallintataitojen paraneminen asiakkaan vahvuuksia tukemalla. Sosiaalisen kuntoutuksen sisältö määritellään asiakaslähtöisesti ja yksilöllisesti siten, että asiakas on oman elämänsä asiantuntija. Tämä edellyttää kuntoutustyöntekijältä asiakkaan aitoa kuuntelua ja yksilöllistä kohtaamista. Työskentelyssä tärkeää on luottamuksen syntyminen asiakkaan ja kuntoutustyöntekijän välille ja dialogisuus. (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 166–167.) Palvelujen vaikuttavuuden yksi kulmakiivi on asiakkaan ja työntekijän arvostava vuorovaikutus (Kinnunen 2018, 180).

Ajatus asiakkaasta oman elämänsä asiantuntijana liittyy asiakasosallisuuden käsitteeseen. Kinnusen (2018, 180) mukaan asiakkaan aktiivisuutta, osallisuutta ja toimijuutta tunnustetaan teoriassa, mutta käytännössä aktiivinen, osallistuva ja toimiva asiakas voidaan nähdä hankalana asiakkaana. Asiakasosallisuus toimintatapana tukee asiakaslähtöisyyttä huomioiden asiakkaan oman kokemuksen ja osallistumisen. Ristiriitoja syntyy, kun asiakkaalta edellytetään samaan aikaan sekä viranomaiskäytäntöihin ja toimenpiteisiin mukautumista että osallistumista, toimijuutta ja aktiivisuutta.

Vuokila-Oikkosen ja Keskitalon (2018, 169) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteiden tulee rakentua asiakkaiden ongelmista siten, että ongelma asetetaan tavoitteen muotoon. Tavoitteiden asettamisessa tulee kiinnittää huomiota niiden realistisuuteen ja saavutettavuuteen. Suurten pidempiaikaisten tavoitteiden lisäksi on hyvä asettaa konkreettisia välitavoitteita tukemaan kuntoutusta.

Yksilötyöskentelyssä sosiaalista kuntoutusta toteutetaan toiminnallisuuden ja jalkautuvan työskentelyn kautta. Yksilötyöskentelyn menetelminä voivat olla kotikäynnit, asiakkaan mukana kulkeminen ja tapahtumien, tilaisuuksien ja elämyksien mahdollistaminen asiakkaalle. Tärkeää kaikessa työskentelyssä on voimavarakeskeisyys. (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 170.) Kinnusen (2018, 188) mukaan perinteisiä yksilötyön menetelmiä ovat psykososiaalinen työskentely ja motivoivat ja terapeuttiset keskustelut. Yksilötyössä voidaan käyttää toiminnallisia menetelmiä, aivan kuten ryhmätyöskentelyssäkin. Yksi-

lötyöskentelyssä etsitään asiakkaan kanssa yhdessä hänelle iloa tuottavia asioita, onnistumisen kokemuksia ja nostetaan elämänlaatua. Yksilötyöskentelyn tavoitteet asetetaan asiakkaan oman halun ja voimavarojen mukaisesti. Tavoitteiden asettelu voi liittyä työelämään pyrkimiseen tai arjenhallintaan.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätyöskentelyn tavoite on saavuttaa sosiaaliset vuorovaikutustaidot. Ryhmätoiminnan viitekehys koostuu vertaisuudesta, osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Tärkeää on myös matala kynnys saada tukea, matalan kynnyksen toiminnallisuus ja yhdessä tekeminen. Myös ryhmätoiminnassa korostuu toiminnallisuuden merkitys. (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 170–172.) Kinnunen (2018, 185) korostaa lisäksi asiakkaan mahdollisuutta osallistua ryhmätoimintaan oman jaksamisensa mukaisesti. Ryhmätoiminnan tavoitteena on osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistamisen lisäksi yhteisöllisyyden vahvistuminen. Kinnusen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden ongelmina voivat olla yksinäisyys, häpeä ja merkityksettömyyden kokemukset. Heille tulee tarjota mahdollisuus ryhmätoiminnassa kokeilla, näyttää osaamistaan ja osallistua turvallisessa ja hyväksyvässä ympäristössä.

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden ollessa monien eri palvelujen asiakkaita, korostuu moniammatillisen yhteistyön merkitys. Yhteistyön tavoitteena ovat yhtenäiset, kokonaisvaltaiset palvelusuunnitelmat ja toimivat palveluprosessit. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja on mahdollista kehittää yhteiskehittämisen keinoin. Yhteiskehittämisessä sosiaalisen kuntoutuksen verkostotoimijat kutsutaan mukaan kehittämään palveluja. Tällä pyritään sujuvoittamaan verkostotyötä ja helpottamaan organisaatioiden rajojen ylittämistä yhteistyötä tehdessä. Yhteiskehittämisen toimintamallia kehitettiin Jyväskylässä SOSKU-hankkeen yhteydessä. Yhteiskehittämisen työryhmään kuuluivat viranomaisverkoston, järjestöjen ja muiden niin sanottujen virallisten toimijoiden lisäksi kehittäjäasiakkaita. (Kinnunen 2018, 177, 182, 189–190.)

Sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuutta pystyttiin parantamaan yhteiskehittämismallilla, jossa palvelut ja toiminnan sisällöt suunniteltiin yhdessä asiakkaiden kanssa. Jyväskylän sosiaalisen kuntoutuksen hankkeessa pyrittiin lisäksi kehittämään osallisuutta edistävää toimintaa. Taustalla oli sekä monipuolisempien aikuissosiaalityön menetelmien tarve että tarve vastata tämänhetkisiin

haasteisiin aikuissosiaalityössä ja yhteiskunnassa. Marginaalissa elävillä sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla ei ole riittävästi yksilöllisiä tarpeita vastaavia yhteisöjä ja niihin liittyviä toimintoja. Osallisuuden toimintamallilla pyrittiin vastaamaan tähän tarpeeseen. Osallisuuden toimintamalliin kuuluu, että asiakkaalla on mahdollisuus vapaaehtoiseen osallistumiseen hänelle mielekkäälle sosiaalisen kuntoutuksen toimintaan, ilman ulkopuolisten asettamia tavoitteita. (Kinnunen 2018, 191, 196, 198.)

Böckermanin (2018, 231) mukaan sosiaalinen kuntoutus voidaan sijoittaa sosiaalihuollon vastuulle, osaksi sosiaalityötä tai työllisyyspalveluihin. Työllisyyspalveluissa sosiaalinen kuntoutus sijoittuu osaksi kuntouttavaa työtoimintaa. Sosiaalisen kuntoutuksen sijoituessa työllisyyspalveluihin asiakkaina on pitkäaikaistyöttömiä. Työelämäosallisuuden ulkopuolelle jäämistä ovat voineet aiheuttaa päihde- ja mielenterveysongelmat ja elämänhallinnan haasteet.

Ennen työnhaun aloittamista sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on parantaa elämänlaatua ja -hallintaa. Muita tavoitteita ovat sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen ja myönteinen vaikuttaminen asenteisiin ja odotuksiin. Asiakkaan toimijuutta vahvistetaan ja häntä tuetaan ”itseapuun.” Työllisyyspalveluissa toteutettavan sosiaalisen kuntoutuksen yksi tavoite on myös työelämäosallisuuden lisääminen. (Böckerman 2018, 231–232.)

Työllisyyspalveluissa sosiaalinen kuntoutus alkaa asiakkaan elämäntilanteen kartoituksella ja tavoitteiden asettamisella. Käytännön työ sisältää sosiaaliohjausta, neuvonta- ja ohjauspalveluita, palveluohjausta, tukea arjen- ja elämänhallintaan, sosiaalisiin suhteisiin ja tilanteisiin. Yhtenä menetelmänä on ryhmätoiminta. (Böckerman 2018, 233.) Vantaan SOSKU-osahankkeessa kokeiltiin vertaistuellista sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa asiakkaille, joilla ei ollut mahdollista osallistua työpajatoimintaan. Ajatuksena oli aloittaa työllistymispolulla eteneminen matalalla kynnyksellä pitkään jatkuneen työttömyyden jälkeen. Palvelupolku jatkui matalan kynnyksen työtoiminnasta, kuntouttavaan työtoimintaan, työkokeiluun, palkkatukityöhön ja mahdollisesti työhön tai koulutukseen yksilöllisesti asiakkaan omien voimavarojen mukaisesti. (Böckerman 2018, 236.)

Böckermanin (2018, 242) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tulisi tarjota kaikille, joilla on niihin tarve. Palvelua ei saisi rajata vain yhteiskunnallisen aseman mukaan toisille kuuluvaksi. Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan on oltava vapaaehtoista. Vapaaehtoisuus auttaa kuntoutujia löytämään elämän mielekkyyden ja tuntemaan itsensä arvokkaiksi ja tarpeellisiksi. Kuntoutujien vastuullisuus kasvaa ja omien tavoitteiden asettaminen helpottuu. Sosiaalinen kuntoutus kuntouttavaa työtoimintaa tukevana palveluna edistää yhteiskunnallista osallistumista ja tuo uusia näkökulmia kehittämistyöhön.

3 OSATYÖKYKYISYYS

Osatyökykyisyys on yksi sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuutta aiheuttava tekijä. Tässä luvussa määritellään osatyökykyisyyttä ja kuvataan pitkäaikaistyöttömyyttä ja mielenterveys- ja päihdeongelmia osatyökykyisyyttä aiheuttavina tekijöinä.

3.1 Osatyökykyisyyden määrittelyä

Sosiaali- ja terveysministeriön (2018) määritelmän mukaan osatyökykyinen on henkilö, jolla on käytössä osa työkyvystään. Osatyökykyisyyttä on monenlaista. Osatyökykyisyys on yksilöllistä ja sidoksissa osatyökykyisyyden syyhyn, työhön ja työn asettamiin vaatimuksiin. Osatyökykyisiä voivat olla muun muassa vammaiset, pitkäaikaissairaat, elämänkriisin kokeneet tai pitkäaikaistyöttömät.

Paanetojan (2016, 25) mukaan osatyökykyinen-käsitettä käytetään yleiskäsitteenä henkilöstä, jolla on toiminta- tai työkyvyn vajaus. Osatyökykyisyys termin käyttö ei ole vakiintunutta, eikä selkeää. Henkilö on työkykyinen, kun hänen yksilölliset edellytyksensä ovat tasapainoisia hänen työnsä asettamiin vaatimuksiin nähden. Jos työn vaatimukset ovat ristiriidassa yksilön psyykkisten, fyysisten tai sosiaalisten ominaisuuksien kanssa, voidaan katsoa henkilön työkyvyn olevan vajaa, tällöin häntä voidaan kutsua osatyökykyiseksi. Osatyökykyisellä on vaikeuksia selvittää työn vaatimuksista. Osatyökykyisyyden syitä voivat olla esimerkiksi vamma, sairaus, puutteellinen kielitaito tai koulutus, ammattitaidon vanheneminen tai ikääntyminen. Täten osatyökykyisyys ei aina ole sidoksissa yksilön terveydentilaan. Huomattavaa lisäksi on, että osatyökykyisyys, vammaisuus ja vajaakuntoisuus tarkoittavat eri asioita.

Paanetoja (2016, 25–26) mainitsee, että työkyky on sidoksissa suoritettavaan työtehtävään. Yleisellä tasolla ei ketään voi määritellä osatyökykyiseksi, vaan määrittely on tehtävä suhteessa työtehtävän vaatimuksiin. Osatyökykyisyys voi olla tilapäistä tai pysyvää. Henkilö voi olla osatyökykyinen johonkin työtehtävään, mutta hänen työkykynsä vaje ei välttämättä vaikuta jonkin muun työtehtävän tekemiseen.

Vuorento ja Terävä (2014, 9) mainitsevat työkyvyn muodostuvan yksilön, hänen työnsä ja ympäristön välisenä suhteena. Se on tilannesidonnainen, eikä perustu pelkästään yksilön ominaisuuksiin. Työkykyyn vaikuttavat muun muassa yksilön terveys ja toimintakyky, ammatilliset valmiudet, stressinsietokyky, hallinnantunne, työhyvinvointi ja työllistymiskyky. Merkittäviä työkykyyn vaikuttavia tekijöitä työelämässä ovat muun muassa työyhteisö, työnhallinta, kiire, kehittymismahdollisuudet työssä ja johtaminen. Vuorenon ja Terävän mukaan vuonna 2011 vajaakuntoisia työnhakijoita oli TE-toimistoissa 93 000. Suurimmat syyt heidän osatyökykyisyytensä olivat tuki- ja liikuntaelinsairaudet ja mielenterveyden häiriöt.

3.2 Pitkäaikaistyöttömyys osatyökykyisyyden syynä

Pitkäaikaistyöttömyys on yksi osatyökykyisyyttä aiheuttavista tekijöistä (Sosi-
aali- ja terveysministeriö 2018). Pitkäaikaistyötön on henkilö, joka on ollut yhtäjaksoisesti työtön yli vuoden. Pitkäaikaistyöttömyyttä esiintyy erityisesti ikääntyneillä ja matalan koulutustason omaavilla työttömillä. Pitkäaikaistyöttömyyden seurauksena työttömän ammattitaito rapistuu ja riski syrjäytyä työmarkkinoilta kokonaan kasvaa. Pitkäaikaistyöttömyys vaikuttaa myös henkilön työnhakuun siten, että innokkuus hakea töitä vähenee työttömyyden pitkittyessä. Aktiiviset työvoimapolitiittiset palvelut kuten koulutus, valmennus ja muu työllistäminen pyrkivät lieventämään pitkäaikaistyöttömyyden vaikutuksia. (Tilastokeskus 2018a.) Pitkäaikaistyöttömyys aiheuttaa syrjäytymistä palveluista, kaventaa elämänpiiriä ja vähentää työllistymisen mahdollisuuksia. Lisäksi pitkäaikaistyöttömyydellä on elämänlaatua heikentävä vaikutus esimerkiksi terveyden osalta. (Böckerman 2018, 231–232.)

Työttömyys voi aiheuttaa huonommuuden, epäonnistumisen ja häpeän tunteita, koska suomalainen yhteiskunta arvostaa työtä. Toistuvat työttömyysjaksot, työttömyyden pitkittyminen, korkea ikä, häpeä, taloudelliset vaikeudet, alkoholin käyttö ja mielenterveysongelmat voivat pahentaa työttömyyden kielteisiä vaikutuksia terveyteen. Työttömät voivat huonommin ja ovat keskimääräistä sairaampia, kuin työssäkäyvät. Selviytyminen työttömänä vaatii elämisen turvaa, yhteisöllisyyttä ja suhteita muihin samanlaisia arvoja ja toimintatapoja omaaviin ihmisiin. (Pakarinen 2018, 200–201.)

Pakarisen (2018, 195–196) mukaan työttömän osallisuus, halu ja mahdollisuudet vaikuttaa toimintaympäristöönsä vähenevät. Tästä voi seurata mitättömyyden kokemuksia ja osattomuutta. Mitättömyyden ja osattomuuden kokemukset puolestaan saattavat eristää työtöntä yhteiskunnasta. Epäonnistunut työnhaku voi johtaa turhautuneisuuteen, vetäytymiseen työmarkkinoilta ja haluttomuuteen työnhakuun. Pitkittynyt työttömyys kasvattaa myös köyhyyden riskiä.

Kannisto-Karosen (2015, 35) mukaan avoimille työmarkkinoille työllistyminen vaikeutuu ensimmäisten kuuden työttömyyskuukauden jälkeen. Kahden vuoden työttömyyden jälkeen työllistyminen on erittäin vaikeaa. Pysyväistyötön eli kroonisesti työtön on henkilö, joka ei ole yhtäjaksoisesti kahteen tai useampaan vuoteen ole ollut avoimilla työmarkkinoilla työssä. (Aho 2004, Kannisto-Karosen 2015, 35 mukaan.) Koulutuksen puute voi aiheuttaa pitkittynyttä työttömyyttä, syrjäytymistä ja yhteiskunnallisten tukien tarvetta (Pakarinen 2018, 197).

Suomessa oli toukokuun 2018 lopussa työttömiä työnhakijoita 241 626. Tarkastelen tässä tarkemmin Kaakkois-Suomen työllisyystilannetta, koska Yhdessä hyvä OTE -hanke toimii Etelä-Karjalan alueella ja pyrkii kehittämään toiminta-alueensa sosiaalisen kuntouksen palveluita, joiden kohderyhmänä ovat muun muassa pitkäaikaistyöttömät. Kaakkois-Suomen työ- ja elinkeinotoimistossa työnhakijoita oli yhteensä 15 685. Pitkäaikaistyöttömiä heistä oli 5 037. Pitkäaikaistyöttömiä Kaakkois-Suomessa oli toukokuun 2018 lopussa 26 % vähemmän kuin vuosi sitten. Nuorten, alle 25-vuotiaiden työttömien määrä on vähentynyt Kaakkois-Suomessa 13 % vuoden takaiseen verrattuna. Myös työttömien kokonaismäärä Kaakkois-Suomessa on 10 % pienempi kuin vuonna 2017 toukokuussa. Kaakkois-Suomen alueella aktivointiasteeseen

kuuluissa palveluissa henkilöitä oli 4 % enemmän edellisvuoteen verrattuna. (Kaakkois-Suomi työllisyyskatsaus 2018.)

3.3 Mielenterveys- ja päihdeongelmat osatyökykyisyyden syynä

Mielenterveys on osa ihmisen terveyttä. Siihen vaikuttavat biologiset, psykologiset ja sosiaalisen tekijät, jotka ovat vuorovaikutteisesti yhteydessä toisiinsa. Biologisia mielenterveyteen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa perintötekijät ja terveydentila. Psykologisia tekijöitä ovat muun muassa itsetunto ja kasvatus. Sosiaalisia tekijöitä ovat muun muassa vuorovaikutussuhteet, sosiaalinen verkosto, tunne- ja sosiaaliset taidot. Kansanterveydellisesti masennus on suurin mielenterveyden häiriöiden ryhmä. Tärkeää on mielenterveysongelmien varhainen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy, jotta oireet eivät pitkity ja apua voidaan tarjota ajoissa. (Bäckmand & Lönnqvist 2009, 7, 9–10.) Huttusen (2017) mukaan mielenterveyden häiriöiden määrittely tarkasti on hankalaa. Monet oireet kuuluvat normaaliin elämään ajoittain. Mielenterveydenhäiriö tarkoittaa, että yksilön toimintakykyä haittaa mieliala, tunteet, ajatukset tai käytös. Vakava mielenterveydenhäiriö saattaa lamaannuttaa kokonaan.

Päihteiden ongelmakäyttö tarkoittaa alkoholin ja keskushermostoon vaikuttavien aineiden väärinkäyttöä. Päihteiden väärinkäyttö voi olla selviytymistapa elämän ongelmista tai itsenäinen riippuvuushäiriö. Päihdeongelmat aiheuttavat ongelmia sosiaalisessa elämässä, mieliala- ja ahdistusoireita ja heikentävät työ- ja toimintakykyä. (Mielenterveystalo 2018.) Suuri osa suomalaisista käyttää alkoholia ja alkoholin liikakäyttö on Suomessa yleistä. Suomessa arvioidaan olevan 500 000–600 000 alkoholia liiallisesti käyttävää henkilöä. Alkoholin liikakäyttö on suuri terveysriski, joka voi johtaa alkoholiriippuvuuteen tai jopa kuolemaan. Alkoholi aiheuttaa myös muita terveyshaittoja. (Aalto & Seppä 2009, 11, 14–15.)

Mielenterveys ja päihdeongelmat heikentävät terveyttä ja elämänlaatua, lisäksi ne rajoittavat toimintakykyä. Mielenterveyden häiriöiden oireet voivat rajoittaa työ- ja toimintakykyä, osallistumis- ja selviytymismahdollisuuksia tai turvallisuuden tunnetta. Lisäksi ne voivat aiheuttaa vajaakuntoisuutta. Päihderiippuvuutta voidaan pitää mielenterveyden häiriönä. Päihteillä on kuitenkin ris-

kejä ja haittoja, jotka eivät ole yhteydessä mielenterveydenhäiriöihin. Päihdehaittoja voivat olla muun muassa somaattiset sairaudet. (Holmberg 2016, 10–11.)

Ihmisen hyvinvointi ja toimintakyky perustuvat positiiviseen mielenterveyteen (Holmberg 2016, 10). Positiivisella mielenterveydellä tarkoitetaan ihmisen kykyä kohdata vastoinkäymisiä, hyvää itseluottamusta ja optimismia. Positiiviseen mielenterveyteen kuuluu myös tunne omien voimavarojen riittävydestä ja tyytyväisyys elämään. (Toivio & Nordling 2013, 65.)

Mielenterveys- ja päihdeongelmat voivat esiintyä samanaikaisesti. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että 50–80 prosentilla päihdeongelmaisista on myös mielenterveysongelmia. Mielenterveysongelmaisista päihteiden väärinkäyttäjistä puolestaan on tutkimusten mukaan 40–80 prosenttia. Huomioitavaa on, että esiintyvyyksiluvut eivät kuitenkaan ole täsmällisiä, ilmiöiden määritelmien, potilasryhmien, tutkimusten aikajänteiden, otostyyppien ja menetelmien vaihtelun vuoksi. (Holmberg 2016, 13–15.)

Mielenterveysongelmilla on yhteys sosiaaliseen syrjäytymiseen ja sen uhkaan (Riikonen 2008, 158). Mielenterveysongelmat voivat olla myös työttömyyden syy tai riski työttömyydelle. Työttömillä on suurentunut riski sairastua mielenterveydenhäiriöihin. Mitä pidempään työttömyys kestää, sitä suurempi on työttömyyden aiheuttama kuorma mielenterveydelle. Monet työttömät jättävät kuitenkin hakematta apua mielenterveysongelmiinsa. Mielenterveysongelmilla voi olla myös stigmatisoivia vaikutuksia. Työttömien henkilöiden, joilla on mielenterveysongelmia, voidaan ajatella olevan kykenemättömiä työhön. (Staiger ym. 2017.) Mielenterveysongelmat ovat yksi yleisin sairaslomien syy länsimaissa. Yksilön näkökulmasta mielenterveysongelmat voivat aiheuttaa pitkäaikaisia sairaslomia ja syrjäytymisen työelämästä. Mielenterveysongelmilla on useita vaikutuksia yksilöiden työkykyyn työpaikoilla, siksi mielenterveysongelmien käsittelyyn tulisi työpaikoilla olla erilaisia menetelmiä. (Jansson & Gunnarsson 2017.)

Staigerin ym. (2017) tutkimuksen mukaan työttömät mielenterveysongelmaiset eivät hakeneet apua mielenterveysongelmiinsa, koska pitivät työttömyyttä suurimpana mielenterveysongelmiensa syynä. Avun hakematta jättäminen ja

työn etsimisen lopettaminen johtivat sosiaaliseen vetäytymiseen. Riikosen (2008, 160) mukaan mielenterveyskuntoutuksessa keskitytään löytämään henkistä hyvinvointia ja toimintakykyä tukevia ja tuottavia asioita. Usein ne liittyvät kuntoutujan arkielämään.

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kuvaileva kirjallisuuskatsaus kooten Yhdessä hyvä OTE -hankkeen käyttöön ajankohtaista tutkimustietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite on vielä hajanainen ja sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvat palvelut moninaisia. Tämän vuoksi koonti sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvista palveluista ja työmenetelmistä oli tarpeen. Tiedontarve kohdistui erityisesti työikäiseen väestöön ja siihen millaista sosiaalista kuntoutusta erilaisille asiakasryhmille käytännössä tarjotaan.

Tilastokeskuksen (2018b) mukaan työikäinen väestö koostuu kaikista 15–74-vuotiaista henkilöistä. Tässä opinnäytetyössä rajattiin tutkittava työikäinen väestö koskemaan kuitenkin 18–64-vuotiaita henkilöitä. Tämä rajaus tehtiin siksi, että alkuperäinen ajatus oli tutkia alle 30-vuotiaita osatyökykyisiä pitkäaikaistyöttömiä, koska Yhdessä hyvä OTE -hankkeen näkökulmasta tiedontarve kohdistui juuri heihin. Aineistoa ei kuitenkaan ollut riittävästi saatavilla ja tämän vuoksi tutkittavaa kohderyhmää oli laajennettava. Tarkastelu oli tarkoituksenmukaista kohdentaa täysi-ikäisiin henkilöihin ja rajata tarkastelun yläikäraja tavanomaiseen eläkeikään. Opinnäytetyön tavoitteena oli koota ajantasaista tutkimustietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen. Kirjallisuuskatsausta käytetään sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallien kehittämisen pohjana Yhdessä hyvä OTE -hankkeessa.

Tutkimuksen pääkysymys oli:

Mitä on sosiaalinen kuntoutus tutkimusten mukaan?

Tarkentavat alakysymykset olivat:

Millaista sosiaalista kuntoutusta toteutetaan työikäisille osatyökykyisille henkilöille käytännössä?

Millaisia kehittämissuhteita tehtyjen tutkimusten pohjalta on löytynyt?

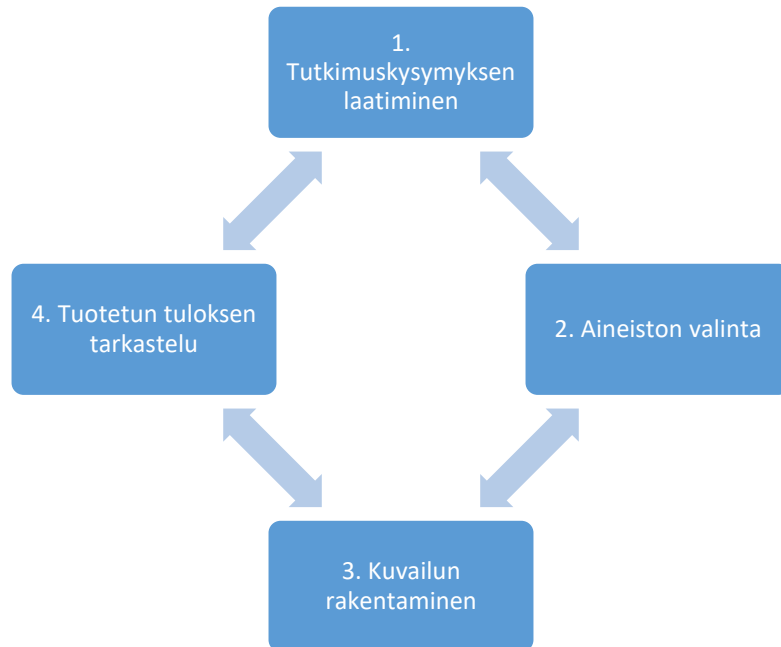
5 KIRJALLISUUSKATSAUS TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Kirjallisuuskatsaus on tutkimustekniikka, jossa tutkitaan jo tehtyjä tutkimuksia, kooten tutkimusten tuloksia. Tutkimusmenetelmänä tässä opinnäytetyössä oli kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jossa kuvattiin tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman tarkasti (Salminen 2011, 1, 8). Tutkimus oli laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena oli ymmärtää sosiaalista kuntoutusta ilmiönä ja luoda siitä mahdollisimman kattava kuvaus (Vilkkä 2015, 150). Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta on mahdollista käyttää sekä nykyisten toimintakäytäntöjen arviointiin, suositusten kehittämiseen ja päivittämiseen että menettelytapojen kehittämiseen. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen etu on se, että se soveltuu hajanaisten ja pirstaleisten aiheiden tutkimukseen. Tällöin tavoitteena kirjallisuuskatsauksessa voi olla esimerkiksi tiedon tuottaminen tutkittavasta ilmiöstä. (Kangasniemi ym. 2013.)

Mielestäni tutkimusmenetelmä sopii hyvin sosiaalisen kuntoutuksen tutkimiseen, koska sosiaalinen kuntoutus on käsitteenä hyvin hajanainen. Ammattihenkilöidenkin on vaikea hahmottaa, mitä kaikkea sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu ja ketkä ovat sen kohderyhmää. Usein sosiaalista kuntoutusta pidetäänkin kattokäsitteenä, joka pitää sisällään monenlaisia kuntoutustoimenpiteitä.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen pohjana on tutkimuskysymys. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tuotoksena on kuvaileva ja laadullinen vastaus asetettuun kysymykseen. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheet ja eteneminen on esitetty kuvassa 1, vaiheet ovat: 1. tutkimuskysymyksen laatiminen, 2. aineiston valinta, 3. kuvailun rakentaminen ja 4. tuotetun tuloksen tarkastelu. Vaikka kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheet ovat eriteltävissä, vaiheet voivat edetä päällekkäisesti toistensa kanssa. Ensimmäisessä vaiheessa laaditaan tutkimuskysymys. Tutkimuskysymys ohjaa tutkimuksen kulkua ja tutkimuskysymys liitetään tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Tutkimusky-

symyksen on oltava riittävän väljä, mutta rajattu. Tutkimuskysymys ohjaa aineiston valintaa. Aineiston valinnan edetessä, myös tutkimuskysymys voi tarkentua. (Kangasniemi ym. 2013.)

Kuva 1. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet (Kangasniemi ym. 2013)

Kuvailun rakentaminen alkaa jo aineistoa valittaessa. Aineiston valinnassa tavoitteena on asetettuun tutkimuskysymykseen kuvailevasti vastaaminen. Kuvailun rakentamiseen kuuluu aineiston sisällön vertailu, yhdistäminen ja syntetisointi eli rinnastaminen. Myös aineiston kriittinen analysointi kuuluu kuvailun rakentamiseen. Ilmiötä voidaan tarkastella eri teemojen mukaisesti, kategorioittain tai suhteessa kategorioihin. (Kangasniemi ym. 2013.)

Tulosten tarkastelun vaiheessa kootaan keskeisiä tuloksia ja tarkastellaan niitä suhteessa laajempaan kokonaisuuteen. Tuloksia tulee tarkastella myös suhteessa menetelmään ja tutkimusvaiheisiin liittyviin eettisiin- ja luotettavuuskysymyksiin. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että aineiston valinnan perustelut on esitetty ja tutkimuskysymys on selkeästi kerrottu teoreettisine perusteluineen. (Kangasniemi ym. 2013.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on aineistolähtöinen ja tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen pyrkivä tutkimusmenetelmä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa etsitään vastausta kysymykseen, mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään, mitä

ovat ilmiöön liittyvät keskeiset käsitteet ja minkälaisia ovat niiden väliset suhteet. (Kangasniemi ym. 2013.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuskysymysten ja tutkimustehtävän määrittelyn jälkeen, tutkimuksen tekeminen alkoi aineistonhausta. Aineistonhakua on kuvattu alaluvussa 6.1. Aineistonhaun jälkeen löydettyt aineistot analysoitiin ja tutkimuskysymyksiä muokattiin. Sen jälkeen aineistoa luettiin uudelleen ja analysointiin. Luvussa 6.2. on kuvattu teemoittelua ja kvantifiointia aineiston analyysimenetelminä ja luvussa 6.3. aineiston analyysin toteutumista tässä opinnäytetyössä.

6.1 Aineistonhaun kuvaus

Kotimaisia aineistoja hain Melindasta, Kelan tutkimusjulkaisuista, yliopistojen omista julkaisuarkistoista, journal.fi-verkkopalvelusta ja finna.fi-hakupalvelusta. Ulkoimaisten aineistojen hakuun käytin Xamk Kaakkurin ulkomaisten aineistojen hakupalvelua, EBSCO ja Science Direct -tietokantoja. Kotimaisten aineistojen tuli olla lisensiaattintöitä, väitöskirjoja, tieteellisiä artikkeleja tai tutkimuksia. Ulkomaisten aineistojen hakukriteerinä oli, että aineiston tulee olla vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu. Ulkomaisten aineistojen kielen rajasin englanniksi. Lisäksi hakukriteerinä kaikkiin aineistoihin oli, että koko teksti on saatavissa maksuttomasti. Tietokannoista tehtävän aineistonhaun lisäksi etsin sopivia julkaisuja myös erilaisten sosiaalista kuntoutusta käsittelevien artikkeleiden lähdeluetteloista.

Käytettyjä hakusanoja olivat: sosiaalinen kuntoutus, osatyökykyisyys, pitkäaikaistyöttömyys, nuoret aikuiset, sosiaalityö + kuntoutus, kuntouttava sosiaalityö, kuntouttava työtoiminta, pitkäaikaistyöttömät + kuntoutus. Ulkomaisia aineistoja hain englanniksi hakusanoilla: social rehabilitation, unemployment, long-term unemployment, partial ability to work, rehabilitative work, job coach, social work + rehabilitation, social support + rehabilitation, supported employment, rehabilitative social work, social rehabilitation practice, multiprofessional social work ja social work + rehabilitation practice. Englanninkielisiä asiasanoja etsittiin sosiaalisesta kuntoutuksesta tehdyistä pro graduista, koska sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvä termistö ei välttämättä ole suoraan käännet-

tävissä englanniksi. Lisäksi aineistonhaussa käytettiin edellä mainituista hakusanoista erilaisia yhdistelmiä ja lyhennelmiä. Taulukossa 1 on koonti aineistonhaussa käytetyistä tietokannoista, hakusanoista ja valintakriteereistä.

Taulukko 1. Aineistonhaun tietokannat, hakusanat ja valintakriteerit

Käytetyt tietokannat:	Hakusanat:	Aineiston valintakriteerit:
Melinda Xamk Kaakkurin ulko- maisten aineistojen ha- kupalvelu Kelan tutkimusjulkaisut Yliopistojen tietokannat Journal.fi Finna.fi EBSCO Science direct	sosiaalinen kuntoutus, osatyökykyisyys, pitkäaikaistyöttömyys, nuoret aikuiset, sosiaalityö + kuntoutus, kuntouttava sosiaalityö, kuntouttava työtoiminta, pitkäaikaistyöttömät + kuntoutus, social rehabilitation, unemployment, long-term unemploy- ment, partial ability to work, rehabilitative work, job coach, social work + rehabilita- tion, social support + rehabil- itation, supported employment, rehabilitative social work, social rehabilitation practice, multiprofessional social work, social work + rehabilita- tion practice	Julkaistu 2000-luvulla Vertaisarvioitu Lisensiaatintyöt, väitös- kirja tai tieteellinen ar- tikkelit tai tutkimus Maksuttomasti saata- vissa koko teksti

Aineistonhakua toteutettaessa huomattiin, ettei tutkimuksia löydy riittävästi viimeisen viiden vuoden ajalta. Tämän vuoksi hakua laajennettiin 2000-luvulla tehtyihin tutkimuksiin. Tietokantojen kautta ei myöskään löytynyt tarvittavaa aineistoa, joten päädyttiin etsimään aineistoa sosiaalista kuntoutusta koskevien artikkelien lähdeluetteloista ja suoraan yliopistojen julkaisuarkistoista. Aineistoa haettaessa, etsittiin sopivia aineistoja ensin otsikoiden perusteella, sen jälkeen tiivistelmien ja lopulta arvioitiin aineiston sopivuutta lukemalla löytyneitä tutkimuksia tarkemmin.

Taulukkoon 2 on koottu tietokantakohtainen erittely tutkimusmääristä, joita tietokannoista löytyi. Tietokannoista tulleiden ulkomaisten aineistojen hakuosumien määrä näyttää suurelta, mutta löytyneet aineistot eivät kuitenkaan vastanneet tässä opinnäytetyössä aineistolle asetettuja kriteerejä. Ulkomaisten aineistojen ongelmaksi muodostui koko tekstin saatavuus. Useista sosiaalista kuntoutusta käsittelevistä aineistoista ei ollut koko tekstiä saatavissa. Myös käsitteiden erot osoittautuivat ongelmaksi. Ulkomaiset aineistot käsittelivät usein sosiaalista tukea epävirallisena, kuntoutujan omiin verkostoihin paikantuvana tukena, ei niinkään viranomaisilta tulevana ammatillisena toimintana. Sosiaalisen ja kuntoutuksen käsitteet myös esiintyivät ulkomaisissa julkaisuissa usein erillään toisistaan, vaikka aineistoa haettiin fraasihakuna. Kuntoutuksen sosiaalista ulottuvuutta käsiteltiin usein osana lääkinnällistä kuntoutusta, ei niinkään omana alueenaan, kuten meillä Suomessa. Lupaavin löydös ulkomaisia aineistoja etsittäessä oli puolalainen ”Polish Journal of Social Rehabilitation,” joka artikkeleissaan käsittelee kuntoutusta vankeinhoidossa. Lehden artikkeleja ei englanniksi kuitenkaan ollut saatavilla vapaasti verkosta siten, että koko tekstin olisi pystynyt lukemaan. Tämän vuoksi tutkimusmateriaaleiksi valikoiduissa julkaisuissa ei ole mukana kansainvälisiä tutkimuksia tai tieteellisiä artikkeleja.

Taulukko 2. Hakuosumien määrät eri tietokannoissa

Tietokanta:	Osumat:	Valittujen julkaisujen määrä:
Melinda	21	7
Finna.fi	10	1

Journal.fi	0	0
Tampereen yliopiston julkaisuarkisto	55	2
Helsingin yliopiston julkaisuarkisto	7	0
Aalto yliopiston julkaisuarkisto	1	0
Oulun yliopiston julkaisuarkisto	0	0
Itä-Suomen yliopiston julkaisuarkisto		
Turun yliopiston julkaisuarkisto	2	0
Lapin yliopiston julkaisuarkisto	10	0
Vaasan yliopiston julkaisuarkisto	2	0
EBSCO: Cinal ja Academic Search Elite	43	0
Science Direct	27	0
Xamk Kaakkurin ulkomaistenaineistojen hakupalvelu	268	0

Melindasta haettuna löytyi lähinnä pro gradu -tutkielmia ja opinnäytetöitä. Löysin Melindan kautta Romakkaniemi ym. (2018) ”Nuorten aikuisten osallisuus ja

sosiaalinen kuntoutus Lapissa” -tutkimuksen, joka tiivistelmän perusteella vaikutti sopivalta aineistolta tutkimukseen. Melindan kautta löytyi myös juuri julkaistu kokoomateos ”Sosiaalinen kuntoutuksessa” (Lindh ym. 2018), joka sisältää vertaisarvioituja artikkeleja sosiaalisesta kuntoutuksesta. Suuri osa (kuusi julkaisua) tutkimusmateriaaliksi valituista julkaisuista, on peräisin tästä kokoomateoksesta. Tuusan (2005) ja Paavolan (2016) lisensiaatintyöt löytyivät Tampereen yliopiston julkaisuarkiston kautta. Saikun ja Kokon (2012) artikkeli löytyi Kuntoutus lehdestä Finna.fi haun kautta. Kaikki kolme edellä mainittua julkaisua valitsin tiivistelmän perusteella tutkimusmateriaaliksi.

Tärkeää aineiston valinnassa on se, että aineisto vastaa, täsmentää, jäsentää kritisoi tai avaa tutkimuskysymystä. Aineiston avulla on pystyttävä tarkastelemaan asiaa ilmiölähtöisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Keskeinen mukaanotto-kriteeri on aineiston sisältö. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa mukaan otettavat aineistot voivat olla menetelmällisesti erilaisia. Aineistonhaussa on noudatettu eksplisiittistä aineistonvalintaa. Eksplisiittisessä valinnassa kirjallisuuden valinta kuvataan tarkasti ja haut tehdään systemaattisesti valituista tietokannoista hyödyntäen aika- ja kielirajauksia. Rajatuista hakusanoista voidaan kuitenkin poiketa, mikäli se on olennaista tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta. (Kangasniemi ym. 2013.)

Aineistonhakua toteuttaessa huomattiin, että sosiaalisesta kuntoutuksesta on tehty yllättävän vähän tieteellisyyden kriteerit täyttäviä tutkimuksia ja artikkeleja. Tämän vuoksi aineistonhaun ensimmäisessä vaiheessa jouduttiin muokkaamaan tutkimuskysymyksiä uudelleen siten, että tarvittava materiaali on mahdollista löytää kirjallisuuskatsauksen aineistoksi. Ensimmäisen aineistonhaun vaiheen jälkeen oli myös selvää, ettei osatyökykyisiä alle 30-vuotiaita pitkäaikaistyöttömiä koskevaa sosiaalista kuntoutusta käsittelevää tutkimusmateriaalia löydy. Yhdessä hyvä OTE -hankkeen edustajan kanssa päätimme laajentaa tutkittavaa sosiaalisen kuntoutuksen asiakasryhmää työikäiseen väestöön.

6.2 Teemoittelu ja kvantifiointi aineiston analyysimenetelmänä

Aineiston analysoinnin tavoitteena on tutkimuskysymyksiin vastaten saada luotua ymmärrys ja tulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Aineistoa tiivistetään, pilkotaan ja puretaan sen uudelleen jäsentämiseksi. Aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella pohditaan havaintojen suhdetta aiempiin tutkimuksiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Teemoittelua voidaan tehdä aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä teemoittelussa etsitään tutkimusaineistosta eri aineistoja yhdistäviä tai erottavia asioita. Teorialähtöisessä teemoittelussa teemat muodostuvat tutkittavaan ilmiöön liittyvän teorialiedon pohjalta. Teemoittelun apuna on mahdollista käyttää koodausta tai kvantifiointia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.)

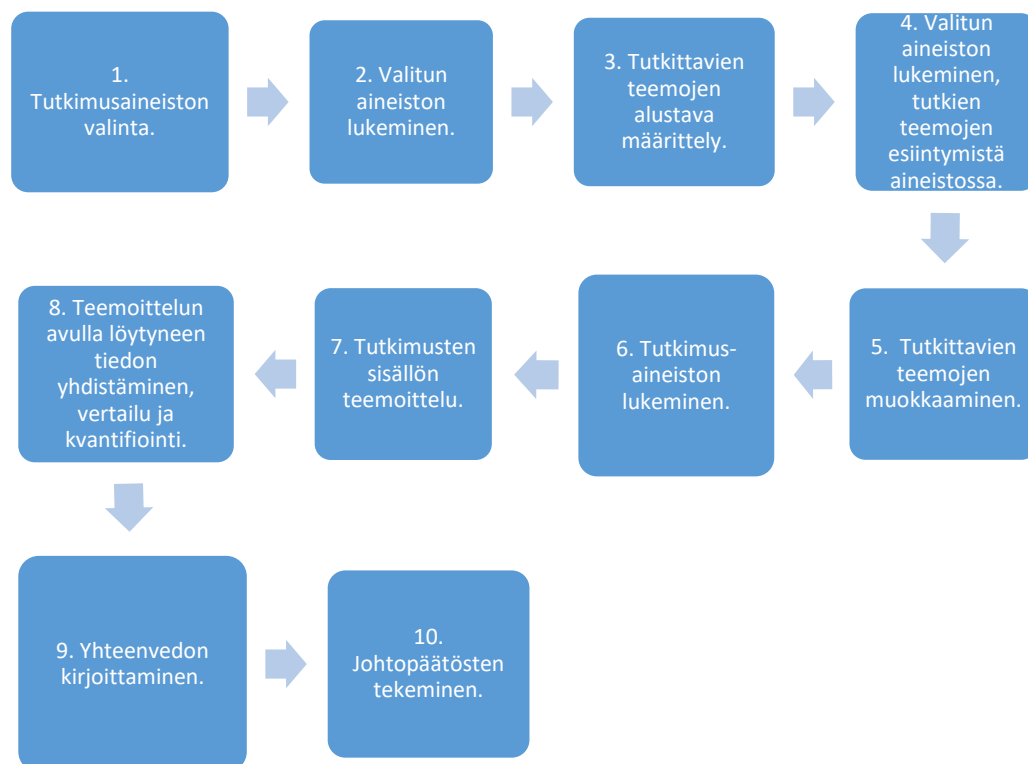
Teemoittelussa aineistoa järjestellään siten, että jokaisen teeman alle kootaan tutkimusaineistosta kohdat, joissa kyseisestä teemasta puhutaan. Yksi teema voi kuulua useampaankin teemaluokkaan. Teemoittelua havainnollistetaan tutkimusraportissa esittämällä esimerkkejä sitaateista, joiden pohjalta teemat ovat muotoutuneet aineistoa analysoitaessa. Teemojen rinnalle voi tarvittaessa ottaa myös alateemoja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Teemojen muodostamista ohjaa tutkimusongelma. Aineiston analysointitapa teemoittelu sopii käytännöllisten ongelmien ratkaisuja etsiessä. (Eskola & Suoranta 1998, 174, 178.)

Tutkimuksissa pystytään soveltamaan vain yhtä aineiston analyysitapaa hyvin harvoin. Tulosten taulukointi ei ole mahdollista ilman jonkinlaista aineiston teemoittelua. (Eskolan ja Suoranta 1998, 161.) Kvantifiointinissa lasketaan teemoihin liittyvien ilmaisu- ja lausekkeiden lukumääriä laadullisen analyysin tueksi. Kvantifiointi on mahdollista koota taulukoiksi, joiden avulla kuvataan aineistoa. Tarkkoja ohjeita laadullisen aineiston kvantifiointiin ei ole, vaan tutkimustehtävä ja tutkijan omat mielenkiinnon kohteet ohjaavat kvantifiointia. Laadullisen aineiston kvantifiointinissa tärkeää on huomioida kontekstit, joissa laskettava teema esiintyy. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.)

6.3 Aineiston analyysin toteutus

Tässä opinnäytetyössä käytettiin aineiston analyysimenetelmänä teemoittelua ja kvantifiointia. Teemoittelu valittiin, koska se tuntui luontevalta tavalta aloittaa aineiston analyysi tutkimuskysymysten ohjaamana. Kvantifiointi otettiin mukaan, koska havaintoja tutkimusaineistosta tehdessä huomattiin samojen teemojen esiintyvän eri aineistoissa. Tämän vuoksi päätettiin kvantifioinnin avulla selvittää, kuinka usein tietty teema esiintyi tutkimuksen aineistona olleissa julkaisuissa. Analyysi aloitettiin lukemalla aineistot huolellisesti läpi, jonka jälkeen järjesteltiin ja eriteltiin aineistoa tarkastellen tutkimusongelmien kannalta olennaisten teemojen ilmenemistä ja esiintymistä tutkimusteksteissä. Osa aineiston analyysiä on myös tutkimusten vertailu ja pohtiminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d; Vilkkä 2015, 163–171.) Tutkimusaineisto koostuu kymmenestä julkaisusta, jotka esitellään luvussa 7.

Aineiston analyysin vaiheittaista etenemistä on havainnollistettu kuvassa 2. Ensimmäinen vaihe aineiston analyysissä oli tutkimusaineiston valitseminen, toinen vaihe oli aineiston alustava lukeminen, kolmas vaihe alustavien teemojen määrittely, jonka jälkeen aineistot luettiin läpi ja muokattiin tutkittavia teemoja. Tämän jälkeen aineistot luettiin uudelleen ja teemoiteltiin julkaisujen sisältöä. Sen jälkeen yhdisteltiin, vertailtiin ja kvantifioitiin tietoa, jota löydettiin teemoittelun avulla. Tämän jälkeen kirjoitettiin yhteenveto ja johtopäätökset.

Kuva 2. Aineiston analyysin vaiheet

Ensimmäisen lukukerran jälkeen määritettiin teemat, joiden ilmenemiseen tutkittavissa julkaisuissa alettiin kiinnittämään huomiota. Aluksi suunniteltiin, että tutkimusongelmien pohjalta määriteltävät teemat voisivat tässä opinnäytetyössä olla sosiaalinen kuntoutus käytännössä, sosiaalinen kuntoutus työikäisille ja sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvät kehittämistarpeet tutkimusten pohjalta. Alkuperäinen ajatus oli lisäksi ryhmitellä sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä eri asiakasryhmien kuntoutuksessa.

Aineistoja lukiessa lopullisiksi teemoiksi muotoutuivat 1. sosiaalinen kuntoutus yleisesti, 2. sosiaalinen kuntoutus käytännössä ja 3. sosiaalisen kuntoutuksen kehittämis ehdotukset. Tähän muutokseen päädyttiin siksi, että työikäisille suunnatusta sosiaalisesta kuntoutuksesta ei löytynyt tutkimuksista täsmällistä tietoa. Tutkimuksissa määritellään sosiaalisen kuntoutuksen asiakasryhmiä hyvin laajasti ja ikään perustuvia jakoja on tutkimuksissa käytetty vain vähän. Ikään perustuvat jaot näkyvät lähinnä vain tutkittaessa sosiaalista kuntoutusta ikääntyneille ihmisille tai nuorille. Asiakasryhmiin perustuvasta ryhmittelystä luovuttiin myös, koska aineistoksi valikoituneiden artikkelien pohjalta sitä ei olisi ollut mahdollista tehdä.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 93, 98–99) mukaan aineiston analyysi ja hankinta ovat keskenään erottamattomasti yhteydessä. Aineiston teemoittelussa painottuu se, mitä tutkittavasta teemasta on sanottu. Aineisto ryhmiteltiin teemoihin: 1. sosiaalinen kuntoutus yleisesti, 2. sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt ja 3. sosiaalisen kuntoutuksen kehittämis ehdotukset. Kaikki muu materiaalia jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Luettu aineisto antoi paljon uutta tietoa muun muassa sosiaalisen kuntoutuksen kehitysvaiheista. Julkaisut olivat mielenkiintoisia ja niissä oli paljon sellaista tietoa, joka jää tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Teemojen määrittelemisen jälkeen, eriteltiin tutkimuksen sisältöjä ja kvantifioitiin analyysiyksiköihin sisältyvien ilmaisujen määriä. (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2009, 106.)

Taulukossa 3 on esimerkkejä siitä, millaisina tutkittavat teemat tutkimusaineistossa ilmenivät ja kuinka teemat muotoutuivat. Taulukkoon on koottu tutkimuksessa esiintynyt ilmaisu ja teema, johon kuuluvaksi ilmaisu on luokiteltu. Yläteemojen (sosiaalinen kuntoutus yleisesti, sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittämis ehdotukset) lisäksi aineisto alkoi jäsentyä erilaisiin alateemoihin. Jokaisesta tutkittavasta yläteemasta otettiin taulukkoon kaksi esimerkkiä. Kuten taulukosta ilmenee, yksi yläteeman mukainen ilmaisu saattoi jakautua useampaan alateemaan.

Taulukko 3. Teemojen esiintyminen tutkimusaineistossa

Tutkimuksessa esiintynyt ilmaisu	Tutkittava teema	Alateema
”Sosiaalisen kuntoutuksen ymmärrämme laajana kattokäsittteenä, jonka tavoitteena on tukea ihmisten arjessa selviytymistä.” (Hautala & Kaarakka, 2018)	Sosiaalinen kuntoutus yleisesti	Kattokäsité Arjen hallinnan tuki
”Tässä tutkimuksessa sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan	Sosiaalinen kuntoutus yleisesti	Toiminta valmiuksien tukeminen

nuorten toimintavalmiuksia ja mahdollisuuksia tukevaa, nuorten tarpeista lähtevää ja kokonaisvaltaiseen työskentelyorientaatioon perustuvaa toimintaa, jossa nuorten osallisuus on keskeistä.” (Romakanniemi ym. 2018)		Kokonaisvaltainen työskentely Osallisuutta tukeva toiminta
”Osaamisen näkökulmasta keskeiseksi nousevat niin elämäntahallinnan ja arkielämän taitojen kuin ammatillisen osaamisen ja työssä oppimisen tukeminen.” (Saikku & Kokko 2012)	Sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt	Elämäntahallinnan tukeminen Arkielämän taitojen tukeminen
”Kyselyyn vastasi 14 asiakasta, jotka ilmaisivat tarpeikseen keskustelut, työ- ja vertaistukiryhmät, palveluohjauksen ja päivittäiset askareet, kuten pyykinpesun ja ruoanlaiton, joihin heillä ei ollut edellytyksiä.” (Mattila-Aalto 2018)	Sosiaalinen kuntoutuksen käytännöt	Keskustelut Työtoiminta Vertaistuki Palveluohjaus Arjen hallinnan tuki
”Sosiaalisessa kuntoutuksessa tarvitaan lisää sellaista sosiaalityön tutkimusta, jossa	Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisedotukset	Tutkimustiedon lisääminen

paneudutaan syvästi peruskäsitteisiin, joita käytetään yhteiskunnallisessa keskustelussa ja joiden pohjalta lainsäädäntöä ja toimintaa yhteiskunnassa rakennetaan.” (Väisänen 2018)		Käsitteellisen hallinnan lisääminen
”Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteenasettelujen selkeys, käytettävien palvelukokonaisuuksien määrittely, tapauskohtaisen arvioinnin kehittyminen ja seurannan varmistaminen voisivat viedä kehitystä samaan suuntaan sosiaalityössä, sosiaalipalveluissa ja myös niihin liittyvässä huollollisessa toiminnassa kuin sosiaalivaikutukseen liittyvässä toiminnassa.” (Piirainen ym. 2018)	Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisetodutukset	Tavoitteiden asetteluun ja käytettävien palvelukokonaisuuksien selkiyttäminen Tapauskohtaisen arvioinnin kehittäminen ja seurannan varmistaminen

Teemat muokkautuivat alkuperäisestä analyysin tekemisen vaiheessa. Teemojen valintaan ja tunnistamiseen aineistosta vaikuttivat sekä tutkimuskysymys ja teoreettiset sosiaalisen kuntoutuksen määritelmät. Viimeisessä analyysin vaiheessa kirjoitettiin yhteenveto tutkittavista teemoista ja johtopäätökset. Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena oli luoda tutkimusaineiston pohjalta yleistävä kuvaus sosiaalisesta kuntoutuksesta.

7 TUTKIMUSAINEISTO

Seuraavaksi esitellään lyhyesti aineisto, joka valikoitui tämän kirjallisuuskatsauksen materiaaliksi. Mukana on lisensointitoita, vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleja ja tutkimusartikkeleja. Kelan tutkimusjulkaisuja mukana on kaksi. Esittelen tässä aineistoksi valikoituneet teokset aikajärjestyksessä uusimmasta vanhimpaan. Liitteessä 1 on taulukkomuodossa yhteenveto tutkimusaineistoksi valituista tutkimuksista. Tutkimusten tuloksia esittelen luvussa 8 tulokset.

Haapakoski, K. 2018. Vapaus ja sosiaalisuus - sosiaalisen kuntoutuksen arvostukset. Vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli.

Haapakosken (2018) artikkelin tavoite on tuoda esiin sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä arvostuksia, jotka eivät suoraan sisälly sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyyn sosiaalihuoltolaissa. Lisäksi Haapakoski tuo julki sosiaalisen kuntoutuksen arvoja ja edistettäviä asiantiloja. Hän perustaa artikkelinsa kuntoutuskirjallisuuteen, filosofisiin keskusteluihin ja sosiaalialan asiantuntijapäivillä vuonna 2016 keräämäänsä aineistoon sosiaalisen kuntoutuksen onnistumisesta ammattilaisten näkökulmasta. Haapakosken artikkelissa kiinnostavin osa oman opinnäytetyöni kannalta ovat hänen esittämänsä kehittämis ehdotukset sosiaaliseen kuntoutukseen.

Hautala, S. ja Kaarakka, O. 2018. Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena. Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli.

Hautala ja Kaarakka (2018) tarkastelevat artikkelissaan sosiaalisen kuntoutuksen haasteita ihmisen siirtyessä vankeudesta valvotun koevapauden kautta kohti vapautta desistanssin eli rikollisuudesta irrottautumisen näkökulmasta. He ovat haastatelleet kuutta koevapauden kautta vapautunutta erityistä tukea saanutta henkilöä. He lähestyvät aihetta kokemuksellisesti elämänkulullisen haastattelun kautta. Artikkelissa tulee hyvin esiin sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä yleisellä tasolla, käytännön toimenpiteitä ja kehittämis ehdotuksia.

Ketola, T., Era, T. ja Moilanen, J. 2018. Tulkintoja sosiaalisesta kuntoutuksesta työvalmennuksen arjessa. Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli.

Ketola ym. (2018) tarkastelevat artikkelissaan sosiaalista kuntoutusta työvalmennuksen kontekstissa. Artikkelissa pohditaan myös sosiaalisen kuntoutuksen ilmenemistä työotteena ja sitä kuinka eri kuntoutuksen ulottuvuudet (toimijuus, osallisuus ja sosiaaliset suhteet) näkyvät työvalmennuksessa. Heidän artikkelinsa pohjautuu tutkimukseen, jonka he tekivät Jyväskylän Kunnolla töihin-hankkeessa syksyllä 2015. Ketola ym. havainnoivat työvalmentajia ja valmentautujia ja täydensivät tutkimusaineistoaan reflektiivisin keskusteluin. Artikkelissa painottuu sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt. Ketolan ym. näkökulma sosiaalisesta kuntoutuksesta työotteena on mielenkiintoinen ja hieman erilainen lähestymistapa, kuin muissa tähän opinnäytetyöhön valikoituneissa julkaisuissa.

Mattila-Aalto, M. 2018. Kuntoutuskäytäntöjen laadullisen analyysin merkityksestä kuntoutuksen sosiaalisuuden ymmärtämisessä – tapausesimerkki huumeriippuvuuden hoidosta. Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli.

Mattila-Aallon (2018) tavoitteena on ollut tarkastella kuntoutuksen sosiaalista ulottuvuutta kontekstissaan. Hän selvittää tutkimuksessaan kuntoutuksen sosiaalisen olemistapaa analysoimalla kuntoutujien sosiaalisten ja yhteiskunnallisten osallistumisedellytysten rakentumista marginalisoitujen huumeidenkäyttäjien kuntoutuksessa. Hänen tavoitteensa on jäsentää kuntoutuksen sosiaalista ulottuvuutta ja tuottaa tietoa sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellisen hallinnan lisäämiseksi. Mattila-Aallon artikkelin pohjana on empiirinen tapaustutkimus ja inhimillistä vuorovaikutusta koskevat teoriat. Artikkelissa on esitelty kattavasti sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä päihdekuntoutuksessa.

Piirainen, K., Linnakangas, R. ja Suikkanen, A. 2018. Palkkatyötavoitteista sosiaaliseen kuntoutukseen – tehostetun tuen keinoin yksilöllisiin muutoksiin? Vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli.

Piiraisen ym. (2018) artikkeli käsittelee sosiaalisen kuntoutuksen sisältöä ja toimintaluonnetta. Lisäksi artikkeli tarkastelee sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellistä ilmenemistä suomalaisen kuntoutuksen määrittelyissä ja nykykäytännöissä. Lisäksi Piiraisen ym. artikkeli tuo esiin haasteita, jotka aiheutuvat siir-

tymästä kuntoutusajattelussa sosiaalivakuutus pohjaisesta ammatillisesta kuntoutuksesta sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön suuntaan. Artikkelin aineistona on käytetty ammatillisen kuntoutuksen lainsäädäntöä, siihen liittyviä perusteita ja muita aiheeseen liittyviä dokumentteja. Artikkelissa nousee hyvin esiin sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt ja kehittämis ehdotukset.

Romakkaniemi, M., Lindh, J. & Laitinen, M. 2018. Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 147. Vertaisarvioitu tutkimusjulkaisu.

Romakkaniemi ym. (2018) tutkivat nuorten aikuisten osallisuutta ja sosiaalista kuntoutusta Lapissa. Heidän tutkimuksensa tavoitteena oli tiedon tuottaminen nuorten aikuisten osallisuudesta sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden asiakkaina Lappilaisten nuorten aikuisten ja ammattilaisten näkökulmasta. He halusivat tuoda esiin sosiaalisen kuntoutuksen haasteita ja mahdollisuuksia osana palvelujärjestelmää nuorten aikuisten tukemisessa. Heidän tutkimustehtävänsä oli tarkastella nuorten aikuisten ja ammattilaisten kokemuksia sosiaalisen kuntoutuksen merkityksistä, ehdoista ja haasteista, nuorten aikuisten osallisuuden tukemisessa. Tutkimusmenetelminä he käyttivät nuorten aikuisten yksilöhaastatteluja ja sosiaalisen kuntoutuksen palveluntuottajien ryhmähaastatteluja. Romakkaniemen ym. tutkimus vastaa hyvin tutkimuskysymyseen ja on vertaisarvioitu Kelan julkaisema tutkimus.

Väisänen, R. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli.

Väisänen (2018) on tieteellisessä tutkimusartikkelissaan tutkinut sosiaalisen kuntoutuksen erilaisten näkökulmien ja tulkintojen tarkastelua ajallisessa, juridisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Väisänen tarkastelee artikkelissaan erityisesti vammaisia koskevia kysymyksiä. Tutkimusmateriaalinaan Väisänen on käyttänyt vaivashoidon, invalidihuollon ja vammaishuollon lakeja ja asetuksia, sosiaalihuollon lainsäädäntöä, lääkinnällistä kuntoutusta käsitteleviä sosiaalihuollon yleis- ja ohjekirjeitä, kuntouttavaan työtoimintaan liittyvää lainsäädäntöä ja ohjeistuksia, edellä mainittujen lakien valmisteludoku-

mentteja ja kuntoutuksen alaan liittyviä tutkimuksia. Aineiston käsittelyssä Väisänen soveltaa sisällön- ja dokumenttianalyysiä. Väisänen artikkelissa painottavat sosiaalisen kuntoutuksen yleinen määrittely ja kehittämisehdotukset.

Paavola, J. 2016. Kunta työllistymistä ja työelämäosallisuutta tukemassa. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto.

Paavola (2016) on lisensiaatintutkimuksessaan tutkinut, mitä ovat kuntien työllistymistä ja työelämäosallisuutta tukevat palvelut ja miten ne ovat muotoutuneet. Paavolan tutkimus on tapaustutkimus Etelä-Pohjanmaan 10 000–20 000 asukkaan kunnista. Tutkimuksessa on haastateltu kunnan toimijoita. Paavolan lisensiaatintyön valitsin aineistoon mukaan, koska sosiaalinen kuntoutus kytkeytyy palveluissa läheisesti työelämäosallisuutta tukeviin palveluihin. Paavolan lisensiaatintutkimuksessa korostuvat sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt ja niiden suhde aktivointipolitiikkaan.

Saikka, P. & Kokko, R-L. 2012. Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa. Toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. Tieteellinen artikkeli.

Saikka ja Kokko (2012) ovat tarkastelleet tieteellisessä artikkelissaan sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä Paltamon täystyöllisyyskokeilussa. Saikan ja Kokon tieteellinen artikkeli pohjautuu heidän tekemäänsä tutkimukselliseen kehittämistyöhön hankkeessa, jonka tavoitteena oli työllistää työttömiä työnhakijoita työvoimataloon, mikäli he eivät työllistyneet avoimille työmarkkinoille. Tutkimusmenetelminä Saikka ja Kokko käyttivät teemahaastatteluja työvoimatalon ammattilaisille. Saikan ja Kokon artikkeli vastaa hyvin asettamaani tutkimuskysymykseen. Artikkelissa painottuu sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt ja kehittämisehdotukset.

Tuusa, M. 2005. Sosiaalityö ja työllistäminen. Kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa. Lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto.

Tuusan (2005) tutkimustehtävänä on arvioida sosiaalityön ammattikäytäntöjen muutostarpeita kuntien peruspalveluissa sosiaalityöntekijöiden kokemusten ja

arvioiden perusteella. Tutkimus perustuu sosiaalityöntekijöiden haastatteluihin. Tämän tutkimuksen heikkous on sen ikä, tutkimus on jo kolmetoista vuotta vanha. Huomioitavaa on, että monet asiat ovat vuoden 2005 jälkeen muuttuneet sosiaalipalveluissa ja kuntoutuksessa.

8 TULOKSET

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli vastata seuraaviin kysymyksiin: mitä on sosiaalinen kuntoutus tutkimusten mukaan? Millaista sosiaalista kuntoutusta toteutetaan työikäisille osatyökykyisille henkilöille käytännössä? Millaisia kehittämissuhteita tehtyjen tutkimusten pohjalta on löytynyt? Tulosten esittely ja- kautuu kolmeen alalukuun tutkittavien teemojen mukaisesti: sosiaalinen kuntoutus yleisesti, sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt ja kehittämissuhteet sosiaaliseen kuntoutukseen. Jokaisen otsikon alle on koottu yhteenveto teeman aiheesta sellaisena kuin se esiintyi tutkituissa julkaisuissa. Aineistoissa esiintyi paljon yhteneväisyyksiä eri julkaisujen kesken.

8.1 Sosiaalinen kuntoutus yleisesti

Hajontaa siinä, kuinka sosiaalinen kuntoutus oli yleisesti määritelty, oli tutkimusmateriaaleissa hieman. Yhteneväisyyksiä kuitenkin julkaisujen kesken löytyi. Suurimmassa osassa julkaisuja käytettiin sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) mukaista määritelmää sosiaalisesta kuntoutuksesta. Lain mukaisen määritelmän painottuminen julkaisuissa johtuu suurelta osin siitä, että osa tutkimusartikkeleista hyödyntää materiaalinaan kirjallisuutta ja asiakirjoja, jotka liittyvät sosiaalihuoltolain uudistuksen valmisteluun. Lähes kaikki tutkimukset esittivät sosiaalisesta kuntoutuksesta useamman kuin yhden yleiskuvauksen. Tutkimusaineistoksi valitut julkaisut vastasivat kaikki asetettuun tutkimuskysymykseen mitä on sosiaalinen kuntoutus tutkimusten mukaan. Taulukon 4 on koottu sosiaalisen kuntoutuksen yleiset kuvaukset ja niiden lukumääräinen esiintyminen tutkituissa julkaisuissa.

Taulukko 4. Sosiaalinen kuntoutus yleisesti ja kuvausten lukumääräinen esiintyminen tutkituissa julkaisuissa

Sosiaalinen kuntoutus yleisesti	Lukumääräinen esiintyminen tutkituissa julkaisuissa
Toimintakyvyn parantamista / ylläpitoa / toimintamahdollisuuksien lisäämistä	6
Sosiaalisen tilan raivaamista / sosiaalista selviytymistä tukevaa toimintaa / sosiaalisten verkostojen vahvistamista / sosiaalista tukea	5
Osallisuutta ja toimijuutta lisäävää toimintaa	5
Syrjäytymisen ehkäisyä	3
Avointen työmarkkinoiden ulkopuolella olevien kuntoutusta / niiden tukemista, joilla ei ole mahdollisuuksia osallistua ammatilliseen kuntoutukseen	3
Työllistymistä edistävää toimintaa	3
Kattokäsite	2
Moniammatillista työskentelyä	2
Verkostotyötä	2
Sosiaalisissa suhteissa tapahtuvaa toimintaa	2
Osa aktivointipolitiikkaa	2
Osallistava työote	1
Matalan kynnyksen tukemista	1
Ensimmäinen porras matkalla työelämään	1
Kokonaisuudessaan tavoitteellinen prosessi	1
Asiakkaiden tarpeista lähtevää kokonaisvaltaiseen työskentelyorientaatioon perustuvaa toimintaa	1

Sosiaalityöntekijän pitkäjänteistä psykososiaalista työskentelyä asiakkaan kanssa	1
Punainen lanka kaikessa kuntoutuksessa	1
Työssä selviytymisen tukemista	1
Vajaakuntoisuutta, toiminnan vajauksia ja sosiaalisia haittoja vähentävää toimintaa	1
Työelämäosallisuutta tukeviin palveluihin osallistumisen tukemista	1

Työ- ja toimintakykyä parantavaksi ja ylläpitäväksi toiminnaksi ja toimintamahdollisuuksien lisäämiseksi sosiaalista kuntoutusta kuvailtiin kuudessa tutkituista julkaisuista. Työ- ja toimintakykyä voivat alentaa pitkäaikaistyöttömyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat ja jokin sairaus tai vamma. Romakkaniemi ym. (2018, 20) mainitsivat tutkimuksessaan asiakkaiden toimintavalmiuksien tukemisen merkityksen, jotta asiakkaat voisivat vaikuttaa omaan elämäänsä ja tavoitella heille tärkeitä päämääriä.

Sosiaalisen tilan raivaamiseksi, sosiaalista selviytymistä tukeväksi toiminnaksi, sosiaalisten verkostojen vahvistamiseksi ja sosiaalseksi tueksi sosiaalista kuntoutusta kuvailtiin viidessä tutkituista julkaisuista. Edellä mainitut laskettiin kuuluvan samaan kategoriaan, koska ne kaikki tähtäävät sosiaalisen toimintakyvyn parantamiseen. Määritelmä kuvaa hyvin sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä kuntoutujien sosiaalisen selviytymisen ja sosiaalisen toimintakyvyn tukemisessa. Monet sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista ovat syrjäytyneet sosiaalisista verkostoista ja voivat tarvita tukea uusien sosiaalisten suhteiden solmimiseen.

Viidessä tutkimuksessa sosiaalista kuntoutusta kuvattiin osallisuutta ja toimijuutta tukeväksi toiminnaksi. Syrjäytymisen ehkäisyksi sosiaalista kuntoutusta kuvailtiin kolmessa tutkimuksessa. Romakkaniemi ym. (2018, 10) painottavat sosiaalisen huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ylisukupolvisuuteen puuttumisen tärkeyttä. Heidän mielestään sosiaalisen kuntoutuksen palveluilla ja interventioilla on mahdollista katkaista syrjäytymisen ylisukupolvinen jatkumo.

Saikun ja Kokon (2012) artikkelissa syrjäytymisen riskejä aiheuttivat työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys. Hankkeessa, jossa Saikku ja Kokko (2012) tutkimustaan tekivät, pyrittiin ennaltaehkäisemään työttömyyden aiheuttamaa syrjäytymistä ja lisäämään työttömien osallisuutta. Väisäsen (2018, 30) artikkelissa puolestaan syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden tukeminen eivät liity pelkästään työelämään vaan Väisänen (2018) tulkitsee sen liittyvän monimuotoisempaan yhteiskunnalliseen osallisuuteen.

Kolmessa tutkimuksessa määriteltiin sosiaalinen kuntoutus avointen työmarkkinoiden ulkopuolella olevien kuntoutukseksi, josta ei työllistytä työelämään. Kolmessa tutkimuksessa sosiaalinen kuntoutus määriteltiin työllistymistä edistäväksi toiminnaksi. Kahdessa tutkimuksessa sosiaalinen kuntoutus määriteltiin osaksi aktivointipolitiikkaa. Monialaiseksi ja moniammatilliseksi työskentelyksi sosiaalista kuntoutusta luonnehdittiin kahdessa tutkimuksessa. Myös kahdessa tutkimuksessa määriteltiin sosiaalista kuntoutusta verkostotyöksi. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailta voi olla useita erilaisia ongelmia, joiden vuoksi he tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea. Tämän vuoksi moniammatillinen työskentely on tärkeää. Mattila-Aallon (2018, 222) artikkelissa mainittiin myös yhteistyö kuntoutujan oman verkoston kanssa kuntoutujan tukemisessa ja toiminta- ja työkyvyn arvioinnissa. Kuntoutujan oman verkoston hyödyntämistä kuntoutuksen tukemisessa ei tuotu muissa artikkeleissa lainkaan esiin.

Kahdessa tutkimuksessa sosiaalista kuntoutusta pidettiin kattokäsitteenä, joka voi sisältää monia erilaisia toimintoja. Hautalan ja Kaarakan (2018) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt antavat kuntoutujille valmiuksia pärjätä vuorovaikutussuhteissa ja lisäävät yhteiskunnallista toimijuutta.

Yksittäisiä mainintoja, joita julkaisuissa mainittiin olivat sosiaalisen kuntoutuksen määrittely osallistavaksi työotteeksi, matalan kynnyksen tukemiseksi, ensimmäiseksi portaaksi matkalla työelämään, kokonaisuudessaan tavoitteelliseksi prosessiksi, asiakkaiden tarpeista lähteväksi kokonaisvaltaiseen työskentelyorientaatioon perustuvaksi toiminnaksi, sosiaalityöntekijän pitkäjänteiseksi psykososiaalseksi työskentelyksi asiakkaan kanssa, työssä selviytymisen tukemiseksi, vajaakuntoisuutta, toiminnan vajauksia ja sosiaalisia haittoja vähentäväksi toiminnaksi ja työelämäosallisuutta tukeviin palveluihin osallistumisen tueksi.

Lisäksi yhden julkaisun mukaan sosiaalinen kuntoutus on kaiken kuntoutuksen punainen lanka, koska sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan sosiaalista toimintakykyä ja tämä ulottuvuus tulisi huomioida kaikessa kuntoutuksessa (Väisänen 2018, 27). Myös Mattila-Aallon (2018, 216) mukaan sosiaalinen kuntoutus kohdistuu yksilön sosiaaliseen toimintakykyyn liittyviin tarpeisiin. Tarpeet syntyvät suhteessa sekä sosiaaliseen ympäristöön ja yhteiskuntaan että yksilön elämän ja elämisen taustatekijöihin, suoritukseen ja osallistumiseen.

Hautala ja Kaarakka (2018, 321–322) luonnehtivat sosiaalista kuntoutusta sosiaaliseksi tueksi, joka jakautuu konkreettiseen tukeen, tiedolliseen tukeen, henkiseen tukeen ja arviointitukeen. Tämä jäsennys perustuu siihen, että sosiaalisella tuella voi olla erilaisia painotuksia, joiden määrittely on hankalaa. Lisäksi heidän tutkimuskohteenaan olleilla vapautuneilla vangeilla rikollisuudesta irrottautumisen tuen tarpeet olivat moninaiset. Hautalan ja Kaarakan (2018, 321) mukaan sosiaalinen kuntoutus pitää sisällään toimintoja, jotka antavat kuntoutujalle valmiuksia pärjätä toimintaympäristönsä vuorovaikutussuhteissa, lisäten kuntoutujan yhteiskunnallista toimijuutta ja osallisuutta.

Ketola ym. (2018, 296–297) määrittelevät sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisvaltaiseksi tavoitteelliseksi prosessiksi. Heidän mukaansa sosiaalinen kuntoutus on sosiaalisissa suhteissa tapahtuvaa toimintaa ja sosiaalisen tilan raivaamista. Sosiaalisen tilan raivaamisella he tarkoittavat sitä, että asiakkaille tulisi luoda inhimillisten tarpeiden toteuttamisen, osallisuuden ja arvostuksen mahdollistavia ”sosiaalisia areenoja.” Tämä on heidän mielestään sosiaalityöntekijöiden tehtävä. Ketola ym. (2018, 312–313) määrittelevät sosiaalista kuntoutusta osallistavaksi ja sosiaalista tilaa raivaavaksi työotteeksi, joka kannustaa asiakasta ja ohjaa häntä kuntoutusyksiköstä ulospäin. Yksi tärkeä ulottuvuus sosiaalisessa kuntoutuksessa heidän tutkimuksessaan oli yhteisöllisen kulttuurin vahvistaminen.

Paavolan (2016) ja Ketolan ym. (2018) mukaan sosiaalinen kuntoutus liittyy aktivointipolitiikkaan ja on osa sitä. Paavola (2016) määrittelee myös sosiaalisen kuntoutuksen olevan ensimmäinen porras matkalla työelämään. Paavolan

(2016) tutkimuksessa korostuu sosiaalisen kuntoutuksen rooli avointen työmarkkinoiden ulkopuolella olevien henkilöiden kuntoutuksessa. Myös Piirainen ym. (2018, 105) ajattelevat sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmäksi asiakkaita, jotka eivät pysty työllistymään avoimille työmarkkinoille. Piiraisen ym. (2018, 108) artikkelissa sosiaalisen kuntoutuksen tehtäväksi määritellään niiden henkilöiden tukeminen osallistavaan ja toimintakykyä ylläpitävään toimintaan, joilla ei ole työllistymisen edellytyksiä. Ajatuksena on parantaa kuntoutujien edellytyksiä osallistua koulutukseen tai työhön.

Romakkaniemen ym. (2018, 20, 66) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tulee olla kokonaisvaltaista ja perustuttava asiakkaiden tarpeisiin. Keskeistä sosiaalisessa kuntoutuksessa on asiakkaiden osallisuus. Heidän mukaansa osallisuutta tuetaan ”eriytyneen asiantuntijuuden, arvioinnin, prosessin hallinnan, suunnitelmallisuuden, koordinoitun tiedon ja toiminnan periaatteilla.”

Saikku ja Kokko (2012) mainitsivat artikkelissaan kuntoutujien osallistumisen halun vahvistamisen yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen ulottuvuutena. Myös heidän mielestään sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, yksilön toimijuuden tukeminen ja toimintamahdollisuuksien lisääminen olivat sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita. Saikun ja Kokon (2012) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen avulla tuetaan kuntoutujia, joilla ei ole kykyä osallistua ammatilliseen kuntoutukseen.

Tuusa (2005, 52, 57) puolestaan määritteli sosiaalisen kuntoutuksen työllistymisen esteiden raivaamiseksi ja sosiaalityöntekijän tekemäksi pitkäjänteiseksi psykososiaaliseksi työskentelyksi asiakkaan kanssa. Myös Väisänen (2018, 28) liittää sosiaalisen kuntoutuksen työhön siirtymistä edistävään ja tukevaan toimintaan. Väisänen (2018, 31) mukaan sosiaalinen kuntoutus on myös sosiaalisten verkostojen vahvistamista ja työssä selviytymisen tukemista. Lisäksi sosiaalisella kuntoutuksella vähennetään vajaakuntoisuutta, toiminnan vajauksia ja sosiaalisia haittoja.

Mattila-Aallon (2018, 216) määrittelyn mukaan sosiaalinen kuntoutus kohdistuu yksilön sosiaaliseen toimintakykyyn liittyviin tarpeisiin. Tarpeet syntyvät hänen mukaansa suhteessa sekä sosiaaliseen ympäristöön ja yhteiskuntaan

että yksilön elämän ja elämisen taustatekijöihin, suoritukseen ja osallistumiseen. Tämä näkemys tulee hyvin esiin kaikissa muissakin tutkimuksissa, koska sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet syntyvät usein yksilöiden elämän taustatekijöistä ja heidän elämäkokemuksistaan.

Julkaisuissa oli paljon yhteneväisyyksiä, mutta niissä tuli myös esille erilaisia näkökulmia. Mielenkiintoisimpia erilaisia näkökulmia olivat Ketolan ym. (2018) näkemys sosiaalisesta kuntoutuksesta työotteena ja Väisäsen (2018) ajatus siitä, että sosiaalinen kuntoutus olisi kaiken kuntoutuksen punainen lanka. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden toimintakyky on syystä tai toisesta alentunut, eikä osalla heistä tutkimusten perusteella ole realistisia edellytyksiä työllistyä avoimille työmarkkinoille. Sosiaalisen kuntoutuksen erilaisia asiakasryhmiä yhdistää heidän samankaltaiset tuen tarpeensa. Kaikissa tutkimuksissa mainittiin sosiaalisen kuntoutuksen tehtävä tukea kuntoutujan osallisuutta ja toimijuutta.

8.2 Sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt

Sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä tarkasteltaessa tutkimuksissa korostui myöskin sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) mukainen määritelmä sosiaalisen kuntoutuksen palveluista. Sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutuksen osalta tutkimuksissa mainittiin paljon samoja toiminnan muotoja. Arjen- ja elämänhallinnan tukeminen mainittiin kahdeksassa julkaisussa sosiaalisen kuntoutuksen käytännön menetelmäksi. Kuntouttava työtoiminta mainittiin seitsemässä julkaisussa käytännön sosiaalisesti kuntoutukseksi. Viisi julkaisua nimesi asioinnin tuen, pajatoiminnat / työtoiminnan, vertaistuen, toiminnalliset ryhmät / toiminnallisen tukemisen / yhdessä tekemisen sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutukseksi. Myös sosiaalisten suhteiden / yhteisöllisyyden mahdollistaminen mainittiin viidessä julkaisussa sosiaalisen kuntoutuksen menetelmäksi. Neljä julkaisua mainitsi palveluohjauksen, asumisvalmennuksen / asumissosiaalisen työn / palveluasumisen käytännön sosiaalisesti kuntoutukseksi.

Kolmessa julkaisuista sosiaalinen kuntoutus käytännössä oli työvalmennusta / työhönvalmennusta, sosiaalityötä / aikuissosiaalityötä ja tukea sosiaalisten suhteiden uudelleen rakentamiseen tai sosiaalisista suhteista selviytymiseen.

Kahdessa julkaisussa käytännön sosiaalisesti kuntoutukseksi nimettiin valmentava ja kuntouttava työ / sopeutumisvalmennus. Myös neuvonta ja tiedon antaminen / ohjaus mainittiin kolmessa tutkituista julkaisuista sosiaalisen kuntoutuksen käytännöksi.

Toimintakyvyn arviointi, keskustelut ja etsivä nuorisotyö / etsivä sosiaalityö mainittiin jokainen kahdessa julkaisussa käytännön sosiaalisesti kuntoutukseksi. Yksittäin esiintyneitä kuvauksia julkaisuissa olivat konkreettinen tuki perusasioihin, työllistymisen edistäminen, sosiaalityön keinoin annettu tehostettu tuki, tuki uudenlaisen toimijuuden rakentamiselle ja vahvistamiselle, koevapaudenaikainen kontrolli, arkinen tekeminen, päihteettömän osallistumisen mahdollistaminen, sosiaaliohjaus, vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta, työttömän terveydenhoitajan palvelut, yksilöllinen psykososiaalinen tuki, osallistuminen vapaaehtoistoimintaan, kaikki asiakkaalle tarjotut tukitoimet osana sovittua suunnitelmaa, tavalliset sosiaalipalvelut, joilla on kuntouttava vaikutus, tukihenkilötoiminta, mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus, kurssitoiminta, kannustaminen ja sosiaalinen vahvistaminen, päivärytmin tukeminen, työpaikan sääntöjen noudattamisen opettelu, edunvalvonta, asiakkaiden prosessien eteenpäin vieminen, asiakkaan motivointi ja klubitalo-toiminta. Taulukossa 5 on koottuna sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutuksen muodot, sekä kvantifioitu monessako julkaisussa menetelmä tai palvelu esiintyi.

Taulukko 5. Sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt ja niiden lukumääräinen esiintyminen tutkituissa julkaisuissa

Sosiaalisen kuntoutuksen käytäntö	Lukumääräinen esiintyminen tutkituissa julkaisuissa
Arjen hallinnan tukeminen / elämänhallinnan tuki	8
Kuntouttava työtoiminta	7
Asiainnoin tuki	5
Pajatoiminnot / työtoiminta	5
Vertaistuki	5
Toiminnalliset ryhmät / yhdessä tekeminen / toiminnallinen kuntoutus	5

Sosiaalisten suhteiden mahdollistaminen / yhteisöllisyyden mahdollistaminen	5
Palveluohjaus	4
Asumisvalmennus / asumissosiaalinen työ / palveluasuminen	4
Neuvonta / tiedon antaminen / ohjaus	3
Tuki sosiaalisten suhteiden uudeelleen rakentamiseen / sosiaalisista suhteista selviytymiseen	3
Työvalmennus / työhönvalmennus	3
Sosiaalityö / aikuissosiaalityö	3
Valmentava ja kuntouttava työ / sopeutumisvalmennus	2
Toimintakyvyn arviointi	2
Keskustelut	2
Etsivä nuorisotyö / etsivä sosiaalityö	2
Konkreettinen tuki perusasioihin	1
Työllistymisen edistäminen	1
Sosiaalityön keinoin annettua tehostettua tukea	1
Tuki uudenlaisen toimijuuden rakentamiselle ja vahvistamiselle	1
Koevapaudenaikainen kontrolli	1
Arkinen tekeminen	1
Päihteettömän osallistumisen mahdollistaminen	1
Sosiaaliohjaus	1
Vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta	1
Työttömän terveydenhoitajan palvelut	1
Yksilöllinen psykososiaalinen tuki	1

Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan	1
Kaikki asiakkaalle tarjotut tukitoimet osana sovittua suunnitelmaa	1
Tavalliset sosiaalipalvelut, joilla kuntouttava vaikutus	1
Tukihenkilötoiminta	1
Mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus	1
Kurssitoiminta	1
Kannustaminen ja sosiaalinen vahvistaminen	1
Päivärytmin tukeminen	1
Työpaikan sääntöjen noudattamisen opettelu	1
Edunvalvonta	1
Asiakkaiden prosessien eteenpäin vieminen	1
Asiakkaan motivointi	1
Klubitalo-toiminta	1

Vain yhdessä tutkimuksessa esiintyneitä käytännön sosiaalisen kuntoutuksen muotoja oli paljon. Yksittäin esiintyneitä käytäntöjä teemoiteltiin yläteemoihin, joita olivat työelämätaitojen edistäminen ja työllistymistä tukevat toimet, kuntoutumista tukevat sosiaalipalvelut, arkielämän tuki, henkilökohtainen psykososiaalinen tuki ja kuntoutumiseen liittyvien viranomaisprosessien tukeminen. Työelämätaitojen edistämiseen ja työllistymistä edistäviin toimiin kuuluvat: työllistymisen edistäminen, työpaikan sääntöjen noudattamisen opettelu, mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus, kurssitoiminta ja työttömän terveydenhoitajan palvelut. Kuntoutumista tukeviin sosiaalipalveluihin kuuluvat: sosiaalityön keinoin annettu tehostettu tuki, sosiaaliohjaus ja tavalliset sosiaalipalvelut, joilla kuntouttava vaikutus. Arkielämän tukeen luokitellaan kuuluvaksi arkinen tekeminen, päivärytmin tukeminen, konkreettinen tuki perusasioihin, päihteettömän osallistumisen mahdollistaminen, vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta, klubitalo-toiminta ja osallistuminen vapaaehtoistoimintaan.

Henkilökohtaiseen psykososiaaliseen tukeen luokittevat puolestaan tuki uudenlaisen toimijuuden rakentamiselle ja vahvistamiselle, kannustaminen ja sosiaalinen vahvistaminen, asiakkaan motivointi, tukihenkilötoiminta, yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja kaikki asiakkaalle tarjotut tukitoimet osana sovittua suunnitelmaa. Kuntoutumiseen liittyvien viranomaisprosessien tukemiseen luokittevat koevapaudenaikainen kontrolli, edunvalvonta ja asiakkaiden prosessien eteenpäin vieminen. Taulukossa 6 on koottuna yksittäisten käytäntöjen teemoittelu yläteemoihin.

Taulukko 6. Yksittäin esiintyneiden sosiaalisen kuntoutuksen muotojen teemoittelu yläteemoihin

Sosiaalisen kuntoutuksen käytäntö	Yläteema käytännön sosiaaliselle kuntoutukselle
Työllistymisen edistäminen, työpaikan sääntöjen noudattamisen opettelu, mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus, kurssitoiminta, työttömän terveydenhoitajan palvelut	Työelämätaitojen edistäminen ja työllistymistä edistävät toimet
Sosiaalityön keinoin annettu tehostettu tuki, sosiaaliohjaus, tavalliset sosiaalipalvelut, joilla kuntouttava vaikutus	Kuntoutumista tukevat sosiaalipalvelut
Arkinen tekeminen, päivärhythmin tukeminen, konkreettinen tuki perusasioihin, päihitteettömän osallistumisen mahdollistaminen, vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta, klubitalo-toiminta, osallistuminen vapaaehtoistoimintaan	Arkielämän tuki
Tuki uudenlaisen toimijuuden rakentamiselle ja vahvistamiselle, kannustaminen ja sosiaalinen vahvistaminen, asiakkaan motivointi, tukihenkilötoiminta, yksilöllinen psykososiaalinen tuki, kaikki asiakkaalle tarjotut tukitoimet osana sovittua suunnitelmaa	Henkilökohtainen psykososiaalinen tuki
Koevapaudenaikainen kontrolli, edunvalvonta,	Kuntoutumiseen liittyvien viranomaisprosessien tukeminen

asiakkaiden prosessien eteenpäin vieminen	
--	--

Näkemyks sosiaalisesta kuntoutuksesta arjen ja elämänhallinnan tukena näyttää korostuneen tutkituissa julkaisuissa. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla voi olla monitahoista huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. Lisäksi päihde- ja mielenterveysongelmat voivat hankaloittaa kuntoutujien arkea ja elämänhallintaa. (Saikku & Kokko 2012.) Mielestäni arkielämän taidot ja elämänhallinta kuuluvat läheisesti toisiinsa, sen vuoksi niitä käsitellään tässä opinnäytetyössä yhdessä.

Saikku ja Kokko (2012) määrittivät arkielämän taidot ja elämänhallinnan edellytyksenä osallistua sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin. Hautalan ja Kaarakan (2018, 323) artikkelissa korostui elämänhallinnan ja arjen taitojen tukeminen, koska heidän haastattelemillaan vapautuneilla vangeilla ei aiemmin ollut ollut siviilissä vakaita elinoloja, eikä täten edellytyksiä selviytyä arkielämän asioista. Myöskään Mattila-Aallon (2018, 225) tutkimilla korvaushoidossa olleilla huume-kuntoutujilla ei ollut edellytyksiä selvitä arjen asioista kuten pyykinpesu tai ruoanlaitto. Paavolan (2016, 103) tutkimuksessa elämänhallinnan ongelmat ovat heijastusta pitkäaikaistyöttömyyden vaikutuksista asiakkaiden elämään.

Käytännön sosiaalisessa kuntoutuksessa kuntouttavalla työtoiminnalla on suuri rooli. Tämä voi johtua siitä, että tavoitteena osalla kuntoutujista on työelämään pääseminen. Lisäksi sosiaalinen kuntoutus on tutkimuksissa liitetty aktivointipolitiikkaan ja kuntouttava työtoiminta on yksi yleisimmistä aktivoinnin toimenpiteistä. Ne kuntoutujat, joilla ei ole edellytyksiä työllistyä avoimille työmarkkinoille tai opiskella, työllistyvät usein välityömarkkinoille kuntouttavaan työtoimintaan tai erilaisiin paja-toimintoihin. Käytännön sosiaalisen kuntoutuksen toteutuksessa tämän tutkimuksen tuloksissa painottuvat kuntoutujille mahdollistettavat sosiaaliset suhteet, yhteisöllisyys ja vertaistuki. Hautalan ja Kaarakan (2018) ja Mattila-Aallon (2018) tutkimuksissa korostui vertaistuki, koska heidän asiakasryhminään olleiden vapautuneiden vankien ja kuntoutuvien huumeidenkäyttäjien kokemuksia, eivät olisi voineet ymmärtää henkilöt, jotka eivät ole läpikäyneet samankaltaisia asioita.

Sosiaalisten suhteiden mahdollistaminen on yksi olennainen sosiaalisen kuntoutuksen tehtävä, koska ilman kuntoutukseen osallistumista moni kuntoutuja voisi jäädä kokonaan yksin. Monet asiakkuutta aiheuttavista tekijöistä, kuten mielenterveys- tai päihdeongelmat, ovat voineet aiheuttaa sen, että asiakkaiden sosiaaliset suhteet läheisiin ovat katkenneet. Tällöin sosiaalisella kuntoutuksella voidaan mahdollistaa kuntoutujalle sekä uusia sosiaalisia suhteita että tukea vanhojen suhteiden uudelleenrakentamista.

Tutkituista julkaisuista kävi hyvin ilmi, että sosiaalinen kuntoutus on matalan kynnyksen kuntouttavaa toimintaa henkilöille, joilla ei ole muita osallistumisen mahdollisuuksia. Osallisuuden tukeminen oli yksi teemoista, joka tutkimusmateriaalina olleissa julkaisuissa korostui. Myös kuntoutujien toimijuuden tukeminen näyttäytyy tutkimusten valossa olevan yksi olennainen sosiaalisen kuntoutuksen ulottuvuus. Pajatoiminnot ja työtoiminta ovat käytännön keinoja kuntouttaa henkilöitä, joiden toimintakyky on alentunut. Tämä ilmenee myös tutkimuksissa julkaisuissa, koska viidessä kymmenestä julkaisusta mainittiin jompikumpi tai molemmat sosiaalisen kuntoutuksen käytännöksi. Tutkituissa julkaisuissa mainittiin kattavasti sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutuksen palveluja ja menetelmiä. Tutkimuksen tuloksissa korostui arjen ja elämänhallinnan tukeminen ja kuntouttava työtoiminta sosiaalisen kuntoutuksen palveluna.

8.3 Kehittämisehdotuksia sosiaaliseen kuntoutukseen

Tutkituissa julkaisuissa ilmeni yhteneväisesti sosiaalisen kuntoutuksen jäsenymättömyys ja sosiaalista kuntoutusta koskevan tieteellisen tutkimustiedon vähyys. Seitsemässä tutkimuksessa kehittämisen kohteeksi mainittiin sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät ja keinovalikoima. Viidessä tutkituista julkaisuista mainittiin sosiaalisen kuntoutuksen teoreettinen kehittäminen ja tutkimustiedon tarve sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen pohjaksi. Neljässä tutkimuksessa monialaisuus / moniammatillisuus ja verkostotyön kehittäminen ja yksilöllisyyden huomiointi todettiin kehittämistä vaativiksi sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa. Kolmessa tutkimuksessa mainittiin kehittämiskohteeksi käsitteiden kehittäminen, täsmentäminen ja jäsentäminen. Kahdessa julkaisussa

määriteltiin kehittämiskohteiksi tavoitteiden asettaminen, kuntoutussuunnitelmien sisältö, sosiaalisen kuntoutuksen paikan ja oikeutuksen selkiyttäminen ja sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi.

Yksittäin julkaisuissa mainittiin seuraavat asiat: pitkäkestoisen tuen mahdollistaminen, perusrakenteiden vahvistaminen, asiakkaiden ohjautumisen selkiyttäminen, kynnyksen madaltaminen asiakkaaksi pääsyyn, sosiaalisen kuntoutuksen standardisoiminen ja läpinäkyvyyden parantaminen, asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen, toimintakäytäntöjen joustavuuden kehittäminen, asiakkaan ja ammattilaisen vuorovaikutussuhteen laadun kehittäminen, työotteen merkityksen korostaminen, sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen toimintamuotojen yhdistäminen, sosiaalisen syrjäytymisen tunnistaminen ja tunnustaminen ja keskustelun herättäminen sosiaalisen kuntoutuksen kasvatuksellisesti tehtävästä. Taulukossa 7 on koottuna julkaisuissa esiintyneet kehittämis ehdotukset ja niiden lukumääräinen esiintyminen tutkituissa julkaisuissa.

Taulukko 7. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämis ehdotukset ja niiden lukumääräinen esiintyminen tutkituissa julkaisuissa

Kehittämis ehdotus	Lukumääräinen esiintyminen tutkituissa julkaisuissa
Menetelmien/sisällön/keinovalikoiman kehittäminen	7
Lisää tutkimustietoa sosiaalisen kuntoutuksen pohjaksi / teoreettinen kehittäminen	5
Yksilöllisyyden huomiointi palveluissa	5
Monialaisuus/moniammatillisuus/verkostotyön kehittäminen	4
Käsitteiden kehittäminen/täsmentäminen/jäsentäminen	3
Tavoitteiden asettamisen kehittäminen	2
Kuntoutussuunnitelmien sisällön kehittäminen	2
Oikeutuksen/paikan selkiyttäminen sosiaaliselle kuntoutukselle	2
Sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi	2

Pitkäkestoisen tuen mahdollistaminen	1
Sosiaalisen kuntoutuksen perusrakenteiden vahvistaminen	1
Asiakkaiden ohjautumisen selkiyttämien	1
Kynnyksen madaltaminen asiakkaaksi pääsyyn	1
Palveluiden standardisoiminen ja sosiaalisen kuntoutuksen läpinäkyvyyden parantaminen	1
Asiakkaiden osallisuuden vahvistamien	1
Toimintakäytäntöjen joustavuuden parantaminen	1
Asiakkaan ja ammattilaisen vuorovaikutussuhteen laadun kehittäminen	1
Työotteen merkityksen korostaminen	1
Sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen toimintamuotojen yhdistäminen	1
Sosiaalisen syrjäytymisen tunnistaminen/tunnustaminen	1
Keskustelun herättäminen sosiaalisen kuntoutuksen kasvatuksellisesta tehtävästä	1

Suurimmassa osassa tutkimuksista mainittiin sosiaalisen kuntoutuksen menetelmien ja keinovalikoiman kehittämisen tarve. Tutkimusten mukaan sosiaalisen kuntoutuksen käytännöissä on paikallisia eroja. Saikun ja Kokon (2012) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen työkäytäntöjä tulisi kehittää erityisesti työ- ja toimintakyvyttömiä kuntoutujien kanssa toimimiseen. Keinovalikoimien ja yksilöllisyyden huomiointi olivat yhteydessä toisiinsa tutkituissa julkaisuissa. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tulisi voida suunnitella kuntoutujien tarpeiden pohjalta siten, että yksilöllisiin tuen tarpeisiin olisi mahdollista vastata tarkoituksenmukaisesti. Samat palvelut, eivät palvele erilaisia tuen tarpeita omaavia ihmisiä. Tämän vuoksi palveluiden tulisi olla joustavia ja monipuolisia. Moniammatillisen työskentelyn merkitys korostuu sosiaalisessa kuntoutuksessa, koska sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla voi olla monia erilaisia tuen tarpeita. Asiakkaat tulisi huomioida kokonaisvaltaisesti jo kuntoutuksen suunnittelusta ja toimintakyvyn arvioinnista alkaen.

Moniammatillisen työskentelyn kehittäminen on tärkeää muun muassa siksi, että kuntoutuksessa tulee huomioida sosiaalisen ulottuvuuden lisäksi myös fyysinen ja mentaalinen puoli. Tämän vuoksi monialainen yhteistyö kuntoutujien tukemisessa on tarpeen. (Haapakoski 2018, 94.) Saikku ja Kokko (2012) totesivat tutkimuksessaan, että ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä on mahdollista yhdistää tukemaan kuntoutujia. Lisäksi he pitivät tärkeänä kehittää yhteistyötä kuntoutuksen ja työelämän välillä, jotta työttömillä olisi paremmat mahdollisuudet siirtyä kuntoutuspalveluista työelämään.

Haapakosken (2018, 93–94) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen käsitteitä sosiaalisen toimintakyvyn edistämisestä, osallisuuden tukemisesta ja syrjäytymisen ehkäisemisestä tulee täsmentää. Mattila-Aallon (2018, 216) mukaan kuntoutuskäytäntöjä analysoimalla on mahdollista jäsentää kuntoutuksen sosiaalista ulottuvuutta, tuottaa tietoa ja lisätä sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellistä hallintaa. Sosiaalisella kuntoutuksella on eri aikoina ollut erilaisia määritelmiä ja se on ollut jäsentymätöntä toimintana (Romakkaniemi ym. 2018, 17). Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellisen hallinnan lisäämisen avulla on mahdollista yhtenäistää sosiaalisena kuntoutuksena tarjottavia palveluita.

Piirainen ym. (2018, 117–118) mainitsevat, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tulisi tarkastella nykyistä enemmän palvelujen tilaamisen ja tuottamisen näkökulmasta. Käytäntöjä tulee kehittää näyttöön perustuen, jotta voidaan tietoisesti pyrkiä palvelujen standardoimiseen eli laatia tietyt normit sosiaalisen kuntoutuksen palveluille. Palvelujen standardoiminen on pohjana palvelujen tuottamiselle, jolloin palvelun tilaaja pystyy asettamaan palvelulle perustavoitteet ja seuraamaan niiden täyttymistä. Tällöin sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen läpinäkyvyys ja asiakkaiden asema paranee.

Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmien ja keinojen kehittämisen pohjana tulisi tutkittujen julkaisujen mukaan olla tutkimustieto. Puolet tutkituista julkaisuista mainitsivat tutkimustiedon tarpeen sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen pohjaksi. Julkaisuista kävi hyvin ilmi tieteellisen tutkimustiedon vähyys sosiaalisesta kuntoutuksesta. Tähän ongelmaan törmäsin itsekkin tätä kirjallisuuskatsausta tehdessäni.

Aktivointipolitiikan osana sosiaalisen kuntoutuksen palveluita tarvitaan yhä enemmän. Kaikilla työttömillä ei ole realistisia edellytyksiä opiskella tai työskennellä avoimilla työmarkkinoilla. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla heitä voidaan aktivoida osallistumaan toimintakykyä tukevaan toimintaan. Osalla asiakkaista tuen tarpeet ovat vaativia ja edellyttävät pitkäkestoisen tuen saamista. Tämä mainittiin muun muassa Hautalan ja Kaarakan (2018) ja Mattila-Aallon (2018) tutkimuksissa.

Tutkituissa julkaisuissa mainittiin sosiaalisen kuntoutuksen kuntoutussuunnitelmien sisältöjen, palvelulle asetettavien tavoitteiden ja sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnin kehittämisen tarve. Sosiaaliselle kuntoutukselle asetettavien tavoitteiden tulisi olla asiakaslähtöisiä, realistisia ja niiden saavuttamista tulisi pystyä mittaamaan. Muun muassa Tuusa (2005, 59) mainitsi, että sosiaalihuollon kuntoutuspalveluissa on keskitytty vaikuttavuuden arvioinnissa lähinnä siihen, kuinka moni asiakas työllistyy. Kuntoutuksen arvioinnissa ei ole huomioitu kuntoutujan näkökulmaa ja kuntoutuksen vaikutuksia hänen arkielämäänsä tai hyvinvointiinsa. Piiraisen ym. (2018, 113, 116–117) mukaan yhdenmukaistamalla sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteenasettelua ja käytäntöjä on mahdollista tarjota asiakkaille tasalaatuisempia palveluja. He mainitsivat myös, että kuntoutussuunnitelmien sisältöjen käytännöt ja ohjeet vaihtelevat. Romakkaniemen ym. (2018, 102) mukaan palvelun tarjoajan tehtävänä on varmistaa asiakkaan tavoitteellisen kuntoutusprosessin eteneminen. Tärkeää on varmistaa asiakkaille tarkoituksenmukaiset palvelut ja tehdä yhteistyötä palvelujärjestelmien kesken.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tulisi kehittää vastaamaan asiakkaiden pitkäkestoisiin tuentarpeisiin. Toimintakäytäntöjen tulisi olla joustavia ja mahdollistaa asiakkaiden yksilöllinen huomiointi. Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden tulisi vahvistaa asiakkaan omaa toimijuutta ja tukea heidän osallisuuttaan muun muassa oman kuntoutuksensa suunnitteluun. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden tulisi olla matalan kynnyksen palveluita, joihin on helppo päästä. Tutkituissa julkaisuissa ilmeni, että asiakkaiden ohjautumista sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin tulisi selkiyttää. Saikku ja Kokko (2012) mainitsivat myös, että syrjäytyminen tulisi tunnustaa ja tunnistaa entistä paremmin.

Tämä mielestäni liittyy läheisesti sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaaksi ohjautumiseen, koska sosiaalisen kuntoutuksen tehtäväksi julkaisuissa nähtiin syrjäytymisen ehkäisy ja siihen puuttuminen.

Sosiaalisen kuntoutuksen paikan ja oikeutuksen löytyminen kuntoutuksen kentällä mainittiin myös kehittämisen kohteeksi. Saikun ja Kokon (2012) mukaan pitkäaikaistyöttömät ovat yksi sosiaalisen kuntoutuksen asiakasryhmistä. Heidän kuntoutuksensa toteutuu kuitenkin usein virallisen kuntoutujärjestelmän ulkopuolella esimerkiksi osana aikuissosiaalityötä tai kuntouttavassa työtoiminnassa. Heidän mukaansa sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen elementtejä on lisäksi mahdollista yhdistää. Hautalan ja Kaarakan (2018, 341) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen oikeutusta vankilaympäristössä tulisi kehittää. Heidän mukaansa vankilassa aloitettua sosiaalista kuntoutusta tulisi jatkaa vangin vapauduttua, jotta heillä olisi paremmat valmiudet selviytyä siviilielämästä. Kuitenkin sosiaalisella kuntoutuksella on vankilaympäristössä vain ”apuprofession rooli.” Sosiaalisen kuntoutuksen aseman parantaminen vankilassa olisi tärkeää, koska vankilassa on mahdollisuus luoda pohja elämänmuutokselle.

Sosiaalinen kuntoutus vaatii tämän tutkimuksen mukaan vahvat perusrakenteet ja yhteneväiset käytännöt, joiden kehittämiseen tulisi kiinnittää huomiota. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa tärkeää on huomioida työote ja asiakkaan ja ammattilaisen vuorovaikutuksen laatu (Ketola 2018). Työotteen tulee olla osallistava ja vuorovaikutuksen ammattilaisen ja kuntoutujan välillä dialogista ja toimijuutta vahvistavaa (Ketola 2018, 312). Väisäsen (2018, 35) mukaan on tarpeen herättää keskustelua sosiaalisen kuntoutuksen kasvatuksellisesti tehtävästä. Hänen mukaansa erityisesti nuoriin kohdistuvassa työskentelyssä tulisi painottaa kasvatusta esimerkiksi yhteisvastuullisuuteen, osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tulokset ja tutkimukseen liittyvä teoriatieto tukevat toisiaan. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellyt asiat ilmenivät monelta osin tämän tutkimuksen tuloksissa. Tämän kirjallisuuskatsauksen tulosten mukaan

sosiaalinen kuntoutus on toimintakyvyn parantamista tai ylläpitoa ja kuntoutujan toimintamahdollisuuksien lisäämistä. Sosiaalinen kuntoutus raivaa sosiaalista tilaa yksilöille ja vahvistaa sosiaalisia verkostoja sosiaalisen tuen kautta. Sosiaalinen kuntoutus lisää kuntoutujien toimijuutta ja osallisuutta. Sosiaalisen kuntoutuksen yhtenä tehtävänä on ehkäistä syrjäytymistä. Samaa mieltä olivat myös Järvikoski ja Härkäpää (2011, 22) määritellessään sosiaalista kuntoutusta aiemmin tämän työn teoriaosassa. Järvikosken ja Härkäpään (2011, 22) mukaan sosiaalinen kuntoutus on prosessi, jonka pyrkimys on sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen. Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen avulla tavoitellaan kykyä selviytyä sosiaalisista tilanteista ja monipuolista yhteiskunnallista osallisuutta.

Koska sosiaalisen kuntoutuksen asiakaskunta koostuu asiakkaista, joiden toimintakyky on alentunut, tulisi palvelujen olla matalan kynnyksen osallisuutta tukevia palveluja. Kuten myös Lindh ym. (2018 8–9) aiemmin mainitsivat, sosiaaliseen kuntoutukseen pääsyn kriteerinä ei ole lääketieteellinen diagnoosi sairaudesta tai vammasta. Sosiaalisen kuntoutuksen tarkoitus on tukea sosiaalisesti syrjäytyneiden tai kriisien vuoksi tuen tarpeessa olevien sosiaalista toimintakykyä, vuorovaikutusta ja yhteiskunnallista osallisuutta. Tässä tutkimuksessa tutkittavina olleissa julkaisuissa asiakkaiden toimintakykyä alentavina tekijöinä olivat muun muassa pitkäaikaistyöttömyys ja päihde- ja mielenterveysongelmat. Riikosen (2008, 160) mukaan mielenterveyskuntoutuksessa tulisi keskittyä löytämään kuntoutujalle henkistä hyvinvointia ja toimintakykyä tukevia asioita kuntoutujan arkeen liittyen. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalinen kuntoutus on läheisesti kuntoutujien arkeen liittyvää, hyvinvointia ja toimintakykyä tavoittelevaa toimintaa. Tällöin sosiaalinen kuntoutus sopii muun muassa mielenterveyskuntoutujien tukemiseen.

Tämän kirjallisuuskatsauksen materiaalina olleissa tutkimuksissa mainittiin kattavasti sosiaalisen kuntoutuksen käytännön menetelmiä. Suurin osa tutkimuksista julkaisuista määrittelivät käytännön sosiaalisen kuntoutuksen arjen- ja elämänhallinnan tueksi ja kuntouttavaksi työtoiminnaksi. Myös Vuokila-Oikkonen ja Keskitalo (2018, 164–165, 167) määrittelevät sosiaalisen kuntoutuksen menetelmiksi asiakkaiden arkeen liittyvän toiminnan. Myös muut työllistymisen edistämiseen liittyvät toimet ovat olennaisia sosiaalisen kuntoutuksen osa-alueita.

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän keväällä 2016 teettämän kyselyn mukaan kuntayhtymän alueella eniten asiakkaita oli kehitysvammanhuollon työ- ja päivätoiminnassa ja kuntouttavassa työtoiminnassa. Tässä opinnäytetyössä tutkituissa julkaisuissa sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä tutkittaessa vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta mainittiin vain yhdessä julkaisussa. Kuntouttavalla työtoiminnalla puolestaan oli suurempi rooli ja se mainittiin käytännön sosiaalisesti kuntoutukseksi seitsemässä julkaisussa. Kainuun soten (2016) asiakashaastattelujen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin kuuluivat muun muassa arjen- ja asumisenohjaus, työhönvalmennus, henkilökohtainen ohjaus ja erilaiset ryhmätoiminnot.

Sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa käyttäen yksilö-, ryhmä ja yhteisömenetelmiä (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 164). Tarkasteltaessa tässä kirjallisuuskatsauksessa esiin nousseita käytännön menetelmiä suuri rooli on erityisesti ryhmätoiminnalla. Vertaistuki oli yksi tärkeimmistä sosiaalisen kuntoutuksen toteutukseen liittyvistä asioista, viidessä kymmenestä julkaisuista se mainittiin sosiaalisen kuntoutuksen käytännön menetelmäksi. Hautalan ja Kaarakan (2018) ja Mattila-Aallon (2018) mukaan yksilöiden kokemuksia voi ymmärtää vain henkilöt, jotka ovat läpikäyneet samankaltaisia asioita. Vertaisuuden ryhmätoiminnan viitekehykseksi mainitsee myös Vuokila-Oikkonen ja Keskitalo (2018, 170–172).

Tarkasteltaessa tämän tutkimuksen tuloksia, suurin osa käytännön sosiaalisesti kuntoutukseksi mainituista asioista toteutuu ryhmämuotoisena. Pajatoiminnot, työtoiminta, erilaiset toiminnalliset ryhmät ja toiminnallinen kuntoutus mainittiin viidessä kymmenestä tutkittavana olleesta julkaisusta. Myös muita ryhmämuotoisena toteutuvia käytännön sosiaalisen kuntoutuksen muotoja mainittiin. Mielestäni tämä tulos tukee hyvin sosiaalisen kuntoutuksen tavoitetta sosiaalisen toimintakyvyn parantamisesta.

Vuokila-Oikkosen ja Keskitalon (2018) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen yksilötyön menetelmiä ovat muun muassa asiakkaan mukana kulkeminen, kotikäynnit ja tilaisuuksien ja elämyksien mahdollistaminen asiakkaalle. Tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkituissa julkaisuissa mainittiin myös asiakkaiden tuen

tarve erilaiseen asiointiin. Yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen käytäntönä oli asiakkaille tarjottava asiointin tuki virallisten asioiden hoidossa. Osalla asiakkaista, jotka tarvitsevat sosiaalista kuntoutusta ei ole taitoja selviytyä asioidensa hoitamisesta, kuten erilaisten hakemusten täyttäminen tai laskujen maksaminen. Tämä ilmeni muun muassa Hautalan ja Kaarakan (2018) ja Mattila-Aallon (2018) tutkimuksissa, joissa kohderyhmänä olivat marginalisoituneet huume-kuntoutujat ja vankilasta koevapauden kautta vapautuneet vangit. Muun muassa edellä mainituilla asiakasryhmillä ei ollut arjen taitoja ollenkaan, koska aiemmin heidän elämänsä oli ollut epävakaa.

Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisessä tämän tutkimuksen tulosten mukaan tulisi keskittyä menetelmien, sisällön ja keinovalikoiman kehittämiseen. Lisäksi kehittämisen pohjaksi tulisi tuottaa lisää tutkimustietoa. Palveluja tulisi kehittää paremmin asiakkaiden yksilöllisyyttä huomioiviksi. Myös moniammatillisuutta ja verkostotyötä tulisi kehittää sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kinnusen (2018) mukaan moniammatillisen yhteistyön merkitys korostuu sosiaalisessa kuntoutuksessa, koska sen asiakkaat ovat usein monien muidenkin palvelujen asiakkaita. Tämän kirjallisuuskatsauksen materiaalina olleiden julkaisujen mukaan asiakkaiden tilanteiden kokonaisvaltaisen arvion tekemiseksi tulisi kehittää moniammatillista työskentelyä. Jotta asiakkaalle suunniteltavat palvelut tukisivat toisiaan, tulee tehdä verkostotyötä. Mielestäni myös kuntoutujien omien verkostojen osallistaminen kuntoutuksen tueksi voisi olla kuntoutujille eduksi.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalisen kuntoutuksen käytännöt ja menetelmät vaihtelevat paikkakunnittain. Myös kuntoutussuunnitelmien sisällöissä ja tavoitteissa on eroja. Jotta sosiaalisen kuntoutuksen palveluja olisi mahdollista tarjota tasalaatuisesti toiminnan tavoitteet huomioiden, tulisi palveluja, menetelmiä ja tavoitteenasettelua yhtenäistää. Tämä on mielestäni hieman ristiriidassa sen tutkimustuloksen mukaan, että sosiaalisen palvelujen käytäntöjen tulisi olla yksilöllisiä ja joustavia. Ymmärrettävää on Piiraisen ym. (2018) mainitsema tarve sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen normittamisesta palveluiden tilaamisen ja tuottamisen näkökulmasta. Asiakkaiden näkökulmasta palvelujen tulisi kuitenkin joustaa ja olla yksilöllisesti suunniteltuja. Kinnusen (2018) mainitsema yhteiskehittämisen toimintamalli voisi olla apuna vastaamaan sekä asiakkaiden tarpeisiin että palveluntuottajien tarpeisiin sosi-

aalisen kuntoutuksen kehittämisessä. Yhteiskehittämismallilla pystyttiin parantamaan sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuutta, koska palvelut ja sisällöt olivat yhdessä asiakkaiden kanssa suunniteltuja.

Sosiaalisessa kuntoutuksessa tärkeää on asiakkaiden osallisuuden ja toimijuuden tukeminen. Viisi tutkittavana olleista julkaisuista mainitsi sen sosiaalisesti kuntoutukseksi. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakaskunta koostuu toimintakyvyltään heikentyneistä, sosiaalisesti syrjäytyneistä tai äkillisten kriisien vuoksi tuen tarpeessa olevista henkilöistä (Järvikoski 2013, 47). Lindh ym. (2018, 9–10) mainitsevat sosiaalisen kuntoutuksen viitekehykseksi muun muassa osallisuuden, toimijuuden ja yhteisöllisyyden. Tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkittavina olleissa julkaisuissa osallisuuden ja toimijuuden teemat mainittiin usein. Yksilön toimijuutta ja osallisuuden tunteita tukemalla voidaan vahvistaa syrjäytyneiden henkilöiden toimintakykyä.

Osallisuus voi ilmetä osallisuutena sosiaaliin suhteisiin tai laajemmin yhteiskuntaan. Toimijuutta on mahdollista tukea tarjoamalla sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille matalan kynnyksen palveluja, joihin on helppo hakeutua. Palveluissa tarjottavan toiminnan on oltava matalan kynnyksen osallistumista tukevaa, johon on helppo osallistua ja joka tuottaa asiakkaille onnistumisen kokemuksia ja tunteen omasta pystyvyydestä. Tärkeää palveluita suunniteltaessa on myös vapaaehtoisuus. Asiakkaita ei pidä pakottaa osallistumaan, vaan heillä tulee olla vapaus päättää omasta osallistumisestaan ilman ulkoisia pakotteita.

Työn teoriaosuudessa käsiteltiin myös vuorovaikutusta asiakkaan ja kuntoutujan välillä. Kinnunen (2018, 180) mainitsi sen palvelujen vaikuttavuuden kulkemiseksi. Työskentelyn sosiaalisessa kuntoutuksessa tulisi olla dialogista ja asiakkaan ja kuntoutustyöntekijän välille tulisi syntyä luottamus (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 166–167). Ketolan ym. (2018, 312) mukaan keskeisin tekijä kuntoutuksen onnistumiselle on asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutussuhteen laatu. Kuntoutujan ja työntekijän välille tulisi muodostua dialoginen, osallistava ja toimijuutta vahvistava kumppanuussuhde. Kuntoutujat tulee nähdä kykenevinä toimijoina, tämä vahvistaa kuntoutujan kykyä osallistua. Ketolan ym. (2018) mukaan sosiaalinen kuntoutus voidaankin nähdä työotteeksi, joka kannustaa ja ohjaa asiakasta ulospäin kuntoutusyksiköstä.

Sosiaalisesta kuntoutuksesta puhutaan paljon, mutta sitä on kuitenkin hankala jäsentää konkreettisesti. Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli koota tietoa siitä, kuinka sosiaalista kuntoutusta määritellään, mitä se käytännön toteutuksen osalta pitää sisällään ja millaisia kehittämisen tarpeita sosiaalisessa kuntoutuksessa ilmenee. Mielestäni tavoitteet täyttyivät ja sosiaalisesta kuntoutuksesta saatiin rakennettua yleistävä kuvaus tässä kirjallisuuskatsauksessa. Tämän kirjallisuuskatsauksen tekeminen selvensi itselleni huomattavasti sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä ja käytännön toteutusta. Pohjimmiltaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelut ovat tavallisia sosiaalipalveluja. Enimmäkseen toimintakyvyltään alentuneiden henkilöiden arkielämän ja elämäntahallinnan tukea ja kuntouttavaa työtoimintaa. Huomioitavaa on kuitenkin se, että sosiaaliseen kuntoutukseen voidaan katsoa kuuluvan kaikki toimet, jotka edistävät asiakkaiden kuntoutumista osana heidän kuntoutussuunnitelmiaan.

Sosiaalinen ja ammatillinen kuntoutus sekoitetaan usein toisiinsa. Sosiaalinen kuntoutus oli tutkituissa julkaisuissa niiden henkilöiden kuntoutusta, jotka eivät pysty osallistumaan ammatilliseen kuntoutukseen. Tämä tulisi huomioida palveluiden suunnittelussa ja tavoitteiden asettamisessa kuntoutukselle. Liik- keelle tulisi lähteä pienistä konkreettisista tavoitteista ja asiakkaan yksilöllisyyden huomioivasta osallistumisesta. Niiden henkilöiden kuntoutus, jotka eivät vuosiin ole olleet aktivointipalveluiden asiakkaina osallistumisen sosiaaliseen kuntoutukseen tulisi alkaa siitä, että he aamulla saavat itsensä sängystä ylös ja saapuvat kuntoutuspaikkaan. Tämän saavuttamisen jälkeen voidaan tavoitella osallistumista kuntoutuspaikan toimintaan ja tavoitteita asteittain nostaa.

Mielestäni yhteisöllisyyden ja sosiaalisten suhteiden mahdollistaminen ovat yksi tärkeimmistä sosiaalisen kuntoutuksen tehtävistä, koska monet sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat voivat olla syrjäytyneitä sosiaalisista suhteista. Syrjäytyminen sosiaalisista suhteista voi tapahtua erilaisten elämäntahriisien vuoksi, päihde- ja mielenterveysongelmien vuoksi tai olla seurausta pitkäaikaistyöttömyydestä. Sosiaalisella kuntoutuksella on mahdollista tukea ja pitää yllä yksilöiden sosiaalista toimintakykyä. Kuten myös Järvikoski ja Härkäpää (2011, 22) ovat todenneet. Järvikosken ja Härkäpään (2011, 22) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen prosessin tavoite on, että yksilö saavuttaa kyvyn selviytyä sosiaalista tilanteista ja on monipuolisesti osallisena yhteiskuntaan.

Jatkotutkimusaiheena on tieteellisen tutkimustiedon tuottaminen sosiaalisesta kuntouksesta, koska tutkimustietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta on olemassa tällä hetkellä vain vähän. Myös sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi, näyttää tutkimusmateriaalin perusteella olevan erityisesti alue, jota tulisi tutkia ja kehittää. Sosiaalinen kuntoutus pyrkii parantamaan yksilön arjenhallintaa ja toimijuutta. Näitä tavoitteita on hankalaa mitata ja arvioida, onko kuntoutuksella ollut vaikuttavuutta yksilöiden arjen hallintaan ja toimijuuteen. Vaikuttavuuden arvioinnin tulisi kohdistua yksilön kokemuksiin omasta elämästään ja toimijuudestaan. Yhtenä jatkotutkimusaiheena olisi myös tutkia sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille asetettuja tavoitteita ja niiden toteutumista sosiaalisessa kuntoutuksessa. Tutkimusmateriaalinani olleet julkaisut toivat esiin kehittämisen tarpeet sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteiden asettamisessa ja kuntoutussuunnitelmien sisällöissä. Asiakkaiden näkökulman huomiointi palveluja valittaessa nousi esiin tutkimissani julkaisuissa. Tämän vuoksi yksi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi lisäksi tutkia asiakkaiden näkökulmaa siitä, millaisia palveluja he mielestään tarvitsevat.

Tämän kirjallisuuskatsauksen haastavin osuus oli tutkimusmateriaalinen löytäminen. Asetetut kriteerit täyttävää tutkimusmateriaalia oli todella hankala löytää. Prosessin aikana julkaistiin kuitenkin uusi kokoomateos sosiaalisesta kuntouksesta, jonka avulla tarvittavaa materiaalia löytyi riittävästi. Asetettuihin tutkimuskysymyksiin pystyttiin vastaamaan lopulta mielestäni hyvin. Tämän kirjallisuuskatsauksen vahvuus on, että tutkitut julkaisut ovat suurelta osin uusia. Vain yksi on yli kymmenen vuotta vanha. Heikkoutena tässä kirjallisuuskatsauksessa on, että aiempi teoriatieto sosiaalisesta kuntouksesta vaikutti tutkimusaineistosta tehtyihin havaintoihin. Aiemman teoriatiedon vaikutus tutkimusaineistosta tehtyihin havaintoihin on, että huomio kiinnittyy asioihin, joita teoriapohjassa on esitetty sosiaalisesti kuntoutukseksi. Huomion kiinnittyessä jo aiemmin sosiaalisesti kuntoutukseksi määriteltuihin asioihin, saattaa tutkimusaineistosta jäädä huomaamatta jotain uutta, joka voisi myös kuulua sosiaaliseseen kuntoutukseen, mutta siihen ei osaa kiinnittää huomiota, koska aiempi teoriatieto ohjaa havaintoja.

10 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta parantaa selkeästi esitetty tutkimuskysymys ja sen teoreettinen perustelu. Menetelmäosan selkeä kuvaus ja läpinäkyvyys ovat osa kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta. Luotettavuuteen vaikuttavat kirjallisuuskatsauksessa myös aineiston valinta, sen kuvaus ja perustelut. (Kangasniemi ym. 2013.) Tässä opinnäytetyössä on pyritty kuvaamaan aineistonhaku ja aineiston valinta mahdollisimman tarkasti perustellen tehtyjä valintoja. Tutkimuskysymykset on esitetty selkeästi ja ne on perusteltu teoreettisesti. Tutkimusaineiston valinnassa on keskitytty valitsemaan julkaisuja, jotka täyttävät tieteellisyyden kriteerit ja joiden voidaan ajatella tuottaneen tieteellistä tutkimustietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta. Eksplisiittisessä aineiston valinnassa tutkimuksen luotettavuutta heikentää aineiston valinnan puutteellinen kuvaus tai jos valittua aineistoa ei ole perusteltu (Kangasniemi ym. 2013). Tämän opinnäytetyön luotettavuutta on pyritty lisäämään tarkalla aineistonhaun raportoinnilla ja valitun aineiston mukaanoton perustelulla.

Kirjallisuuskatsaukseen liittyvään tutkimuseetiikkaan kuuluu hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattaminen: rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa, esittämisessä ja tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Hyvän tieteellisen käytännön mukaista on myös eettisesti kestävien tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien soveltaminen, avoimuus ja vastuullinen tiedeviestintä tutkimustuloksia julkaistaessa. Muiden tutkijoiden työn ja saavutusten huomiointi ja kunnioittaminen, muun muassa viittaamalla asianmukaisesti heidän julkaisuihinsa on myös hyvän tieteellisen käytännön mukaista.

Tutkimus tulee suunnitella ja toteuttaa siten, että tulokset raportoidaan ja tallennetaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tarvittavat tutkimusluvut on hankittava ja mahdollisesti vaadittava eettinen ennakkoarviointi on tehtävä. Lisäksi tutkimuksen rahoituslähteet ja muut tutkimuksen kanalta olennaiset sidonnaisuudet on ilmoitettava asianosaisille, tutkimukseen osallistuville ja tuloksia julkaistaessa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Tässä tutkimuksessa on pyritty noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimusetiikkaa olemalla tarkka aineiston analyysissä. Tuloksia on pyritty esittelemään sellaisina kuin ne alkuperäisten tutkijoiden julkaisuissa esiintyvät ja viittaamalla heidän tutkimuksiinsa asianmukaisesti. Tämä opinnäytetyö ei edellyttänyt tutkimuslupien hankkimista. Tämä työ on sidoksissa Yhdessä hyvä OTE -hankkeeseen ja tämän sidonnaisuus on pyritty ilmaisemaan selkeästi.

LÄHTEET

- Aalto, M. & Seppä, K. 2009. 2 Alkoholien liikakäyttö. Teoksessa Aalto, M., Bäckmand, H., Haravuori, H., Lönnqvist, J., Marttunen, M., Melartin, T., Partanen, A., Partonen, T., Seppä, K., Suomalainen, L., Suokas, J., Suvisaari, J., Viertiö, S. & Vuorilehti, M. 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Helsinki: Yliopistopaino, 11–21.
- Bäckmand, H. & Lönnqvist, J. 2009. 1 Johdanto. Teoksessa Aalto, M., Bäckmand, H., Haravuori, H., Lönnqvist, J., Marttunen, M., Melartin, T., Partanen, A., Partonen, T., Seppä, K., Suomalainen, L., Suokas, J., Suvisaari, J., Viertiö, S. & Vuorilehti, M. 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Helsinki: Yliopistopaino, 7–10.
- Böckerman, H. 2018. Sosiaalinen kuntoutus työelämäosallisuutta edistämässä. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Juvenes Print Oy, 231–244.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Osuuskunta vastapaino.
- Haapakoski, K. 2018. Vapaus ja sosiaalisuus -sosiaalisen kuntoutuksen arvostukset. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen Kuntouksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 82–97.
- Hautala, S. & Kaarakka, O. 2018. Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena. Teoksessa: Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 318–345.
- Holmberg, J. 2016. Hoitajana mielenterveys- ja päihdetyössä. 1. painos. Keuruu: Edita.
- Huttunen, M. 2017. Mielenterveyden häiriöt. Duodecim terveyskirjasto. WWW-julkaisu. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lam00002 [viitattu 14.9.2018].
- Jansson, I. & Gunnarsson, B. 2018. Employers' views of the impact of mental health problems on the ability to work. WWW-julkaisu. Saatavissa: <https://content.iospress.com/download/work/wor2700?id=work%2Fwor2700> [viitattu 14.9.2018].
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. WWW-julkaisu. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf [viitattu 4.10.2018].

Kaakkois-Suomi työllisyyskatsaus. 2018. Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus. TE-palvelut. WWW-julkaisu. Saatavissa: https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/29913575/Tyollisyyskatsaus_toukokuu_2018.pdf/e35a09ad-2020-49d9-91b0-df3a542533ac [viitattu 18.7.2018].

Kainuun Sote. 2016. Sosiaalinen kuntoutus 2016. Työryhmän raportti ja suositukset. WWW-julkaisu. Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/documents/1489422/be25d42d-4b7f-467b-94e9-1b2f90fd56d0> [viitattu 12.3.2018].

Kangasniemi, M., Pietilä, A-M., Utriainen, K., Jääskeläinen, P., Ahonen, S-M. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. Hoitotiede 2013, 25 (4), 291–301.

Kannisto-Karonen, T. 2015. Urana työllistyminen. Väitöskirja. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. WWW-julkaisu. Saatavissa: <http://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/117697/AnnalesC414Kannisto-Karonen-diss.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [viitattu 18.7.2018].

Ketola, T., Era, T. & Moilanen, J. 2018. Tulkintoja sosiaalisesta kuntoutuksesta työvalmennuksen arjessa. Teoksessa: Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 291–317.

Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kinnunen, S. 2018. Osaksi yhteisöjä kehittämällä – aikuissosiaalityön uusi suunta. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Juvenes Print Oy, 177–199.

Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. 2018. Johdatus sosiaaliseen kuntoutuksessa. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 7–15.

Mattila-Aalto, M. 2018. Kuntoutuskäytäntöjen laadullisen analyysin merkityksestä kuntoutuksen sosiaalisen ulottuvuuden ymmärtämisessä – tapausesimerkki huumeriippuvuuden hoidosta. Teoksessa: Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 215–238.

Mielenterveystalo. 2018. Päihdeongelmat. WWW-julkaisu. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/Tietopankki/tietoa_oireista/Paiges/paihdeongelmat.aspx [viitattu 14.9.2018].

OTE-kärkihankkeen kuvaus. 2018. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-julkaisu. Saatavissa: <http://stm.fi/osatyokykyisyys/hankkeen-kuvaus> [viitattu 12.3.2018].

Paanetoja, J. 2016. 1 Miten osatyökykyisyys määritellään? Teoksessa Paanetoja, J., Kröger, T. & Östman, P. 2016. Osatyökykyinen työntekijä. Vastauksia käytännön kysymyksiin. Helsinki: Kauppakamari, 25–26.

Paavola, J. 2016. Kunta työllistymistä ja työelämäosallisuutta tukemassa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. WWW-julkaisu. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99396/paavola.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 7.6.2018].

Pakarinen, J. 2018. Työttömyys osallisuuden ja toimintakyvyn menetyksenä. Teoksessa Kajanoja, J. (toim.) 2018. Työllisyyskysymys. Helsinki: Into Kustannus Oy, 195–202.

Piirainen, K., Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2018. Palkkatyötavoitteista sosiaaliseen kuntoutukseen – tehostetun tuen keinoin yksilöllisiin muutoksiin? Teoksessa: Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 98–122.

Puromäki, H., Kuusio, H., Tuusa, M. & Karjalainen, J. 2016. Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. WWW-julkaisu. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131975/Sosiaalihuoltolaki_Tyo_47-2016_net.kori%20240217.pdf?sequence=1 [viitattu 12.3.2018].

Riikonen, E. 2008. 11. Mielenterveysongelmat. Teoksessa Rissanen, P., Kallanranta, T. & Suikkanen, A. (toim.) 2008. Kuntoutus. 2. painos. Helsinki: Duodecim, 158–166.

Romakkaniemi, M., Lindh, J. & Laitinen, M. 2018. Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 147/2018. Helsinki: Kela. WWW-julkaisu. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232086/Tutkimuksia147.pdf?sequence=1> [viitattu 7.6.2018].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. 7.3. Analyysi ja tulkinta. KvaliMOTV. WWW-julkaisu. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3.html [viitattu 31.8.2018].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. 7.3.4. Teemoittelu. KvaliMOTV. WWW-julkaisu. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html [viitattu 31.8.2018].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. 7.3.3. Kvantifiointi. KvaliMOTV. WWW-julkaisu. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html [viitattu 31.8.2018].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006d. 7.1. Analyysin äärellä. KvaliMOTV. WWW-julkaisu. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1.html [viitattu 13.3.2018].

Saikk, P. & Kokko, R-L. 2012. Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa. Toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. Tieteellinen artikkeli. Kuntoutus 4/2012. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf> [viitattu 10.6.2018].

Salminen, A. 2011. Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf [viitattu 12.3.2018].

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Finlex. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalinen%20kuntoutus#L3P17> [viitattu 12.3.2018].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018. Mikä osatyökykyisyys? WWW-julkaisu. Saatavissa: <http://stm.fi/osatyokykyisyys/mika-osatyokykyisyys-> [viitattu 12.3.2018].

Staiger, T., Waldmann, T., Rüschi, N. & Krumm, S. 2017. Barriers and facilitator of help-seeking among unemployed persons with mental health problems: a qualitative study. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.xamk.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=0c4c9828-132b-4ba8-adeb-41a8e8c9e9c1%40sessionmgr103> [viitattu 14.9.2018].

Tilastokeskus. 2018a. Työmarkkinatilastot. 5.7 Pitkäaikaistyöttömyys. WWW-julkaisu. Saatavissa: http://tilastokoulu.stat.fi/verkko-koulu_v2.xql?page_type=sisalto&course_id=tkoulu_tmt&lesson_id=5&subject_id=7 [viitattu 18.7.2018].

Tilastokeskus. 2018b. Käsitteet. Työikäinen väestö. WWW-julkaisu. Saatavissa: https://www.stat.fi/meta/kas/tyoikain_vaesto.html [viitattu 18.7.2018].

Toivio, T. & Nordling, E. 2013. Mielenterveyden psykologia. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen suomessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf [viitattu 17.8.2018].

Tuusa, M. 2005. Sosiaalityö ja työllistäminen. Kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa. Lisensiaatintyö. Tampereen yliopisto. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/76403/lisuri00032.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 10.6.2018].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Vuokila-Oikkonen, P. & Keskitalo, E. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen voimavara- ja ratkaisukeskeiset menetelmät. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diagnostiikka-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Juvenes Print Oy, 164–176.

Vuorento, M. & Terävä, K. 2014. Osatyökykyisen työssä jatkamisen ja työllistymisen tukeminen. Kirjallisuuskatsaus ja haastattelututkimus. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Väisänen, R. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 19–38.

Yhdessä hyvä OTE. 2018. WWW-julkaisu. Saatavissa: <https://yhdessa-hyva-ote.webnode.fi/tavoitteemme/> [viitattu 12.3.2018].

YHTEENVETO OPINNÄYTETYÖN AINEISTONA KÄYTETYISTÄ TUTKIMUKSISTA

TUTKIMUS	TUTKIMUKSEN TA-VOITE JA TEHTÄVÄ	TUTKIMUS-KYSYMYK-SET	TUTKI-MUSME-NETELMÄ	TUTKIMUKSEN PÄÄ-TULOKSET
Haapakoski, K. 2018. Vapaus ja sosiaalisuus – sosiaalisen kuntoutuksen arvostukset. Vertaisarvioitu artikkeli. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutus. Rovaniemi: Lapland University Press, 82–97	Tuoda esiin sosiaaliseen kuntoutuksen liittyviä arvostuksia, jotka eivät sisälly sosiaali-huoltolain mukaiseen määritelmään sosiaalisesta kuntoutuksesta. Julkituoda sosiaalisen kuntoutuksen arvoja ja edistettäviä asiantiloja.	Millaisia arvostuksia esiintyy sosiaalisen kuntoutuksen ammattilaisilta kerätyissä sosiaalisen kuntoutuksen onnistumiskuvauksissa?	Kuntoutuskirjallisuuden ja ammattilaisten tuottamien sosiaalisen kuntoutuksen onnistumisen kuvausten analysointi.	Sosiaalinen kuntoutus tavoittelee asiakkaan autonomiaa, omaa toimijuutta ja palveluissa tulisi tukea asiakkaan vapautta. Sosiaalisen kuntoutuksen arvostukset ovat vapaus, sosiaalisuus ja hyvinvointi.
Hautala, S. & Kaarakka, O. 2018. Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena. Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutus.	Sosiaalisen kuntoutuksen haasteiden tarkastelu ihmisen siirtyessä vankeudesta valvotun koevapauden kautta kohti vapautta desistenssin eli rikollisuudesta irrottautumisen näkökulmasta.	Millaisia haasteita rikollisuudesta irrottautumiseen liittyy ja kuinka ne heijastuvat sosiaalisen kuntoutuksen rakentumiseen, ulottuvuuksiin ja toimintakäytäntöihin?	Elämäkullinen haastattelututkimus kuudelle koevapauden kautta vankilasta vapautuneelle erityistä tukea saaneelle henkilölle.	Henkilökohmainen ulottuvuus on huomioitava sosiaalisen kuntoutuksen ja tarvittavien tukien suunnittelussa. Sosiaalinen kuntoutus tulisi aloittaa jo vankilassa, jotta siviiliin siirtyminen olisi helpompaa.

Rovaniemi: Lapland University Press, 318–344.				Sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa tulisi huomioida kuntoutujan minäkuvan muutokseen liittyvät tarpeet ja uudenlaisen suhteen luominen yhteiskuntaan.
Ketola, T., Era, T. & Moilanen, J. 2018. Tulkin-toja sosiaalisesta kuntoutuksesta työvalmennuksen arjessa. Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutus. Rovaniemi: Lapland University Press, 291–317.	Sosiaalisen kuntoutuksen tarkastelu ja kuvaaminen työvalmennuksessa. Näkökulmien avaaminen sosiaaliseen kuntoutukseen työotteena ja sen eri ulottuvuuksien kuvaaminen työvalmennuskontekstissa.	Mitä sosiaalinen kuntoutus tarkoittaa työotteena? Miten toimijuus, osallisuus ja sosiaaliset suhteet ilmenevät työvalmennuksessa?	Tapaustutkimus Jyväskylän Kunnolla töihin -hankkeessa. Työvalmentajien ja valmentautujien havainnointi kahdeksassa työvalmennusyksikössä lokakuussa 2015. Osallistuva havainnointi, reflektiiviset keskustelut työvalmentajan ja valmentautujan kanssa.	Sosiaalinen kuntoutus työotteena tarkoittaa kuntoutujan osallistamista ja sosiaalisen tilan raivaamista kuntoutujalle. Lisäksi kuntoutujaa ohjataan ulospäin kuntoutusyksiköstä. Osallisuus näkyy työvalmennuksessa sosiaalisten suhteiden syntymisessä, pääsynä työhön ja kuntoutusyksikön yhteisön jäseneksi.

				Toiminnallisuuden avulla tuetaan kuntoutujien omaa toimijuutta.
Mattila-Aalto, M. 2018. Kuntoutuskäytäntöjen laadullisen analyysin merkityksestä kuntoutuksen sosiaalisen ulottuvuuden ymmärtämisessä -tapausesimerkki huumeriippuvuuden hoidosta. Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutus. Rovaniemi: Lapland University Press, 215–238.	Tavoitteena tarkastella kuntoutuksen sosiaalista ulottuvuutta kontekstissaan. Selvittää kuntoutuksen sosiaalisen olemistapaa analysoimalla kuntoutujien sosiaalisten ja yhteiskunnallisten osallistumisedellytysten rakentumista marginalisoidujen huumeiden käyttäjien kuntoutuksessa.	Mitkä kuntoutuksen vuorovaikutuksessa rakentuvat tekijät edistävät vaikeasti huumeriippuvaisten korvaushoidon asiakkaiden edellytyksiä yhteiskunnalliseen osallistumiseen kuntoutuksen aktiivisina toimijoina?	Empiirinen tapaustudki. Aineisto kerätty etnografisin menetelmin vertaistutkimuskeskuksessa Jyväskylässä 2012–2013. Havainnoimalla vertaistutkimuksen toimintaa ja haastatteleamalla viittä asiakasta ja kolmea ammattilaista	Marginalisoidut huume-kuntoutajat tarvitsevat kuntoutumisen tueksi voimakasta tukea, joka rakentuu kuntoutuksen vuorovaikutuskäytännöissä. Kuntoutuksessa korostuu sosiaalista selviytymistä edistävää tuki, uusien suotuisien käyttäytymismallien opettelu ja kuntoutujan arjen huomiointi
Piirainen, K., Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2018. Palkkatyötavoitteista sosiaaliseen kuntoutukseen – tehostetun tuen keinoin yksilöllisiin muutoksiin?	Sosiaalisen kuntoutuksen sisällön ja toimintaluonteen tarkastelu ja sen käsitteellisen ilmenemisen pohtiminen kuntoutuksen	Miten ammatillinen ja lääkinnällinen kuntoutus eroavat sosiaalisesta kuntoutuksesta tavoitteiden keinojen ja	Ammatillisen kuntoutuksen lainsäädäntö ja siihen liittyvät perustelut ja muut aiheeseen liittyvien dokumenttien analysointi.	Sosiaalinen kuntoutus eroaa ammatillisesta ja lääkinnällisestä kuntoutuksesta tavoitteiden, keinovalikoiden,

Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 98–122.	määritte-lyissä ja nykykäytännöissä. Tuoda esiin haasteita, joita siirtymä kuntoutusajattelussa sosiaalivaikutuspohjaisesta ammatillisesta kuntoutuksesta, sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön suuntaan aiheuttaa.	kuntoutusprosessien osalta? Kuinka hyvän kuntoutuskäytännön mukaisia ajatuksia saataisiin käyttöön sosiaalityössä, sosiaalipalveluissa ja niihin liittyvässä huollolisessa toiminnassa?		kannusteiden, rahoituksen ja asiakkaan aseman osalta. Sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmät, tavoitteet, keinot ja menettelytavat ovat jäsentymättömiä. Hyvän kuntoutuskäytännön mukaisten ajatusten siirtäminen sosiaaliseen kuntoutukseen edellyttää palvelujen yhte- näistä järjes- tämisen ta- paa, näyt- töön perus- tuvien käy- täntöjen ke- hittymistä, palveluiden perustavoit- teiden mää- rittelemistä ja kuntoutuksen vaiku- tusten seu- raamista.
Paavola, J. 2016. Kunta työllistymistä ja työelämäosallisuutta tu- kemassa. Am- matillinen li- sensiaatin-	Tavoite ym- märtää mitä kuntien työl- listymistä edistävät palvelut ovat ja miten ne ovat	Mitä ovat työllistymistä ja työelämä- osallisuutta tukevat pal- velut kun- nassa kunta- toimijoiden	Tapaustutki- mus Etelä- Pohjanmaan 10 000–20 000 asuk- kaan kun- nissa. Kun- nan	Kuntien työl- listymistä ja työelämä osallisuutta tukevat pal- velut jäsen- tyvät neljään

tutkimus. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö	muotoutu- neet sellai- siksi, kuin ne tällä hetkellä ovat.	kuvaamina ja mitkä tekijät selittävät kuntien työ- listymistä ja työelämä- osallisuutta tukevien pal- veluiden muotoutu- mista ja toi- meenpanoa?	työntekijöi- den haastat- telut.	kokonaisuus- teen: portin- vartija palve- luihin, työtoi- mintapalve- luihin, vah- vistaviin pal- veluihin ja ar- jenhallintaa kehittäviin ohjaus- ja valmennus- palveluihin. Palvelujen muotoutumi- selle suuri merkitys on valtion ja EU:n talou- dellisella oh- jauksella ja toimintaym- päristöjen muutoksella.
Romakka- niemi, M., Lindh, J. & Laitinen, M. 2018. Nuor- ten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. So- siaali- ja ter- veysturvan tutkimuksia 147. Helsinki: Kela.	Tuottaa tie- toa nuorten aikuisten osallisuus- desta sosiaa- lisen kuntou- tuksen asiak- kaina lappi- laisten nuor- ten aikuisten ja ammatti- laisten näkö- kulmasta. Kokemusten esiin tuomi- nen sosiaali- sen kuntou- tuksen haas- teista ja mah- dollisuuksista osana lappi- laista	Mitkä tekijät edistävät ja mitkä estävät sosiaalisen kuntoutuksen palveluita käyttävien nuorten ai- kuisten osal- lisuutta pai- kallisiin toi- mintaympä- ristöihin kiin- nittyvissä so- siaalisen kuntoutuksen proses- seissa? Miten nuor- ten aikuisten osallisuus to- teutuu omien kuntoutusta- voitteiden	Nuorten ai- kuisten yksi- löhaastatte- lut, sosiaali- sen kuntou- tuksen palve- luntuottajien ryhmähaas- tattelut.	Nuorten ai- kuisten osal- lisuuden tu- kemisessa tärkeää on nuorten ko- kemustieto, paikallisuus ja paikallisen kulttuurin merkityksen huomiointi. Nuorilla ai- kuisilla oli ha- vaittavissa neljä erilaista toimijuuden roolia: omaan kun- toutumiseen panostava, yhteisöllinen vastuunkan-

	palvelujärjestelmää. Tehtävänä tarkastella nuorten aikuisten ja ammattilaisten kokemuksia sosiaalisen kuntoutuksen merkityksistä, ehdoista ja haasteista osana palvelujärjestelmää nuorten aikuisten tukemisessa.	ja palvelujen suunnittelussa kolmen lappilaisen kunnan palveluverkostossa? Miten sosiaalisen kuntoutuksen palvelujärjestelmää tulisi kehittää nuorten aikuisten osallisuuden ja toimintamahdollisuuksien tukemiseksi?		taja, toiminnan kehittäjä, etsijä ja ajelehtija. Roolit vaikuttivat sosiaalisen kuntoutuksen merkitykseen nuorille. Tärkeää sosiaalisessa kuntoutuksessa oli yhteisöllinen toiminta ja monialainen yhteistyö. Sosiaalista kuntoutusta tulee kehittää sisällöllisesti ja käsitteellisesti.
Saikka, P. & Kokko, R-L. 2012. Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa. Toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. Tieteellinen artikkeli. Kuntoutus 4/2012, 5–16.	Ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjen tarkastelu Paltamon täystyöllisyyskokeilussa.	Miten ammatillinen ja sosiaalinen kuntoutus toteutuivat ja kuinka ne tukevat yksilön toimijuutta ja toimintamahdollisuuksia?	Tutkimuksellinen kehittäminen Teemahaastattelut työvoimatalon ammattilaisille	Työvoimatalon käytäntöihin pystyttiin yhdistämään ammatilliseen ja sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä kuntoutujien toimijuuden tukemisessa. Suuri merkitys oli sosiaalisessa vahvistamisessa, joka loi edellytyksiä ammatilliseen kuntoutukseen.

Tuusa, M. 2005. Sosiaalityö ja työllistäminen. Kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktiivointi- ja työllistämispalveluissa. Lisensiaatin työ. Tampereen yliopisto.	Arvioida sosiaalityön ammattikäytäntöjen muutosta kuntien peruspalveluissa sosiaalityöntekijöiden omien kokemusten ja arvioiden pohjalta.	Miten sosiaalityö on muuttanut sisällöllisesti ja menetelmällisesti uusien työorganisaatioiden ja yhteistyökäytäntöjen myötä, mitä on tullut lisää, mitä on jäänyt pois, millaisia arvioita sosiaalityöntekijöillä on muutoksesta? Miten muutos on toteutettu – millaisia välineitä työntekijöille on ollut tarjolla ja miten työorganisaatio on toiminut muutoksen tukena? Millainen paikka sosiaalityöllä on aktiivointi- ja työllistämispalvelujen kokonaisuudessa ja millaisia tavoitteita työssä toimitaan?	Haastattelututkimus	Kuntouttavan sosiaalityön ydinalueita ovat asiakkaiden elämäntilanteiden arviointi, palveluohjaus, pitkäjänteinen prosessinohjaus ja asiakkaiden oikeuksien turvaaminen. Aktivointiyhteistyö on monisektorista ja sosiaalityön keskeinen rooli työllistämispalveluissa tulisi näkyä myös organisaatiossa. Palveluvalikoimaa tulisi täydentää elämänhallintaa ja työmarkkina- ja palveluvalikoimaa parantavilla palveluilla.
Väisänen, R. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet.	Sosiaalisen kuntoutuksen erilaisten näkökulmien ja tulkintojen tarkastelu	Mitä historiallisia ja yhteiskunnallisia lähtökohtia sosiaaliselle	Sovellettu sisällönanalyysi ja dokumenttianalyysi, aineistona	Sosiaalisen kuntoutuksen ajasta riippumaton erityisyys ilmenee yhteiskunta

Vertaisarvioitu artikkeli. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 19–38.	ajallisessa, juridisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa.	kuntoutukselle on tunnistettavissa? Millaisia tuloksia sosiaalisella kuntoutuksella on ollut? Miten sosiaalisen kuntoutuksen ajasta riippumaton erityisyys rakentuu?	vaivaishoidon, invalidihuollon ja vammaishuollon laeista ja aseuksista, sosiaalihuollon lainsäädännöstä, lääkinnällistä kuntoutusta käsittelevistä sosiaalihuollon yleis- ja ohjekirjeistä, kuntouttavaan työtoimintaan liittyvästä lainsäädännöstä ja ohjeistuksista, em. lakien valmisteludokumenteista ja kuntoutuksen alaan liittyvistä tutkimuksista.	tietoisuutena, juridis-hallinnollisuutena, palvelusidonnaisuutena ja sosiaalisena asiantuntijuutena. Sosiaalinen kuntoutus on kehittynyt vastaamaan yhteiskunnan tarpeisiin. Sosiaalisen kuntoutuksen tehtävä on syrjäytyneiden henkilöiden tukeminen yhteiskunnalliseen osallisuuteen.
--	--	---	---	--